

ISSN 2738-0343

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

**ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ
И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ**

**ИНФОРМАТИВНИ
БИЛТЕН**

**БРОЈ 12
2022.**

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од тридесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за информационо-документационе и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и притом бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:

<http://bpp.uzzpro.gov.rs>

Из наше базе која садржи преко 140.000 прописа и преко пола милиона скенираних страна службених гласила, за свега неколико минута може се добити како важећи тако и неважећи пропис, у штампаној верзији или електронском поштом, као што се може добити и телефонским путем свака информација о статусу траженог прописа.

БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html>

Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html>

Дигитална библиотека налази се на адреси:

<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу:

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

Управа за заједничке послове републичких органа

Немањина бр. 22–26

Београд

Телефон: 3616-296; 363-1620; 363-1104; 3613-734/лок. 1620 и 1104

biblioteka@uzzpro.gov.rs

САДРЖАЈ

- 1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и Града Београда**
- 2. Списак претплата на службена гласила и часописе за потребе библиотеке Управе у 2022. години**
- 3. Преглед старих публикација**
- 4. Преглед нових књига**
- 5. Листа најчитанијих књига**

1

**ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА
ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ
ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА**

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Науру, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Канбери, Радета Стефановића, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Туркменистану, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Москви, Момчила Бабића, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Туркменистану, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Москви, Мирослава Лазанског, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Таџикистан, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Москви, Мирослава Лазанског, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Таџикистан, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Москви, Момчила Бабића, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Зимбабве, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Преторији, Божина Николића, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Зимбабве, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Преторији, Горана Вујичића, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Узбекистан, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Москви, Мирослава Лазанског, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Узбекистан, на нерезиденцијалној основи, са седиштем у Москви, Момчила Бабића, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Закон о измени Закона о државним службеницима, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Уредба о допуни Уредбе о специјалној и посебним јединицама полиције, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Одлука о укидању виза за улазак у Републику Србију за држављане Републике Гвинеје Бисао, носиоце дипломатских и службених пасоша, Службени гласник Републике Србије бр. 135/2022

Одлука о престанку важења Одлуке о укидању виза за улазак у Републику Србију за држављане Републике Индије, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о образовању Радне групе за израду измена и допуна Закона о странцима и Закона о запошљавању странаца, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о измени Одлуке о броју судија у судовима, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о изменама Одлуке о саставу Парламентарног одбора за стабилизацију и придруживање, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Одлука о избору председника Уставног суда, Снежане Марковић, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о избору председника судова, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Одлука о изменама Одлуке о избору чланова и заменика чланова одбора Народне скупштине Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Одлука о избору судија који се први пут бирају на судијску функцију, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Одлука о измени Одлуке о саставу Парламентарног одбора за стабилизацију и придруживање, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Одлука о изменама Одлуке о саставу сталних делегација Народне скупштине Републике Србије у међународним парламентарним институцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Одлука о отварању Конзулата Републике Србије у Куала Лумпуру, Малезија, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Решење о додели мандата чланова Националног савета бошњачке националне мањине, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Решење о престанку дужности вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Бојану Петровићу, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Бојана Димкића, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Решење о постављењу вршиоца дужности помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Владана Јовановића, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Стратегија развоја система извршења кривичних санкција за период 2022–2027. године, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Уговора између Владе Републике Србије и Владе Мађарске о пријатељским односима и сарадњи у области стратешког партнерства, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2022

Меморандум о разумевању о билатералним политичким консултацијама између Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства спољних послова Републике Малдиви, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2022

Обавештење о датуму престанка важења Споразума између Владе Социјалистичке Федеративне Републике Југославије и Владе Републике Туниса о укидању виза, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2022

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Покрајинска уредба о изменама и допуни Покрајинске уредбе о стручном усавршавању и оспособљавању службеника у покрајинским органима управе и стручним службама Покрајинске владе, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 53/2022

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Закон о буџету Републике Србије за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о буџетском систему, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о завршном рачуну буџета Републике Србије за 2021. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допуни Царинског закона, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о пореском поступку и пореској администрацији, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о републичким административним таксама, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о порезу на доходак грађана, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о порезу на додату вредност, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допуни Закона о роковима измирења новчаних обавеза у комерцијалним трансакцијама, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о електронском фактурисању, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о фискализацији, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о изменама и допунама Закона о порезима на имовину, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о задуживању Републике Србије код NLB Komercijalne banke AD Beograd за потребе финансирања Пројекта изградње државног пута IБ реда, деоница брзе саобраћајнице: ауто-пут Е-75 Београд – Ниш (петља „Пожаревац”) – Пожаревац (обилазница) – Велико Градиште – Голубац (Дунавска магистрала), Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о измени Закона о привременом уређивању начина наплате таксе за јавни медијски сервис, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Закон о допуни Закона о јавним медијским сервисима, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Уредба о ограничењу висине цена основних животних намирница, Службени гласник Републике Србије бр. 133/2022

Уредба о измени Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 133/2022

Уредба о измени Уредбе о начину и модалитетима израчунавања трошкова који су настали као директан резултат саобраћања воза, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Уредба о посебним условима важења регистрације моторних возила која имају регистарске ознаке градова и општина на подручју Аутономне Покрајине Косово и Метохија, која се на основу Резолуције 1244 Савета безбедности Уједињених нација налази под привременом управом цивилне мисије Уједињених нација УНМИК, Службени гласник Републике Србије бр. 135/2022

Уредба о измени и допунама Уредбе о ограничењу висине цена основних животних намирница, Службени гласник Републике Србије бр. 136/2022

Уредба о енергетски угроженом купцу, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Уредба о привременој мери ограничавања цене гаса и надокнади разлике у цени природног гаса набављеног из увоза или произведеног у Републици Србији у случају поремећаја на тржишту природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Уредба о допуни Уредбе о ванредној интервентној мери подршке произвођачима брашна, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Уредба о изменама и допунама Уредбе о управљању капиталним пројектима, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма финансијске подршке пољопривредним произвођачима сунцокрета рода 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Уредба о условима и начину доделе и коришћења средстава за подстицање унапређења туристичког промета домаћих туриста на територији Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Уредба о изменама и допунама Уредбе о утврђивању Програма управљања водама у 2022. години, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Уредба о измени Уредбе о ближим условима, критеријумима и елементима за паушално опорезивање обвезника пореза на приходе од самосталне делатности, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Уредба о изменама и допунама Уредбе о одређивању делатности код чијег обављања не постоји обавеза евидентирања промета на мало преко електронског фискалног уређаја, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Уредба о изменама Уредбе о расподели подстицаја у пољопривреди и руралном развоју у 2022. години, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Уредба о измени Уредбе о утврђивању Програма финансијске подршке пољопривредним произвођачима сунцокрета рода 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Уредба о утврђивању Плана званичне статистике за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Уредба о измени Уредбе о ограничењу висине цена деривата нафте, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о изменама и допунама Уредбе о царинским поступцима и царинским формалностима, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о примени Међународних рачуноводствених стандарда за јавни сектор, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о допуни Уредбе о утврђивању Програма подршке малим предузећима за набавку опреме у 2022. години, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о утврђивању Државног програма обнове, односно хитних радова на санацији објеката за заштиту од штетног дејства вода, оштећених у поплавама изазваним елементарним непогодама у новембру 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о измени Уредбе о проглашењу Специјалног резервата природе „Брзанско моравиште”, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Исправка Уредбе о усклађивању номенклатуре Царинске тарифе за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза ЕВРО ДИЗЕЛА EN 590, Службени гласник Републике Србије бр. 133/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза одређених дрвних сортимената од битне важности за Републику Србију, Службени гласник Републике Србије бр. 133/2022

Одлука о привременом ограничењу извоза пелета од дрвета, Службени гласник Републике Србије бр. 133/2022

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене Костолачког угљеног басена на животну средину, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза ЕВРО ДИЗЕЛА EN 590, Службени гласник Републике Србије бр. 136/2022

Одлука о утврђивању Програма монетарне политике Народне банке Србије у 2023. години, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о допуни Одлуке о адекватности капитала банке, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о изменама Одлуке о привременим мерама за банке у циљу олакшавања приступа финансирању физичким лицима, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о измени Одлуке о инвестирању средстава осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о изменама и допунама Методологије за одређивање трошкова прикључења на систем за транспорт и дистрибуцију природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Одлука о изменама Одлуке о условима за смањење царинских дажбина на одређену робу, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о измени Одлуке о сезонским стопама царине на увоз одређених пољопривредних производа, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о измени Одлуке о одређивању пољопривредних и прехранбених производа за које се плаћа посебна дажбина при увозу и утврђивању износа посебне дажбине, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о увозу вина из Европске уније по преференцијалној стопи, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о образовању Савета за стратешку сарадњу Републике Србије и Европске уније у развоју ланца вредности индустрије електричних возила у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о образовању Радне групе за Пројекат српско-кинеског индустријског парка у Београду, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о измени Методологије за одређивање цена електричне енергије за гарантовано снабдевање, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза ЕВРО ДИЗЕЛА EN 590, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза и изношења природног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о измени Одлуке о привременој забрани извоза млека и производа од млека, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о условима и начину за смањење царинских дажбина на одређену робу, односно за изузимање одређене робе од плаћања царинских дажбина у 2023. години, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о измени Одлуке о привременом смањењу износа акциза на деривате нафте из члана 9. став 1. тач. 1), 2) и 3) Закона о акцизама, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Енергетског биланса Републике Србије за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о измени Одлуке о образовању Међународне радне групе за реформу јавних финансија ради остваривања циљева „зелене агенде”, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о образовању Координационог тела за сузбијање сиве економије, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Правилник о садржини захтева за поједностављени поступак за доношење одобрења за чињење доступним на тржишту и коришћење биоцидног производа, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о садржини захтева за доношење решења о признавању одобрења за чињење доступним на тржишту и коришћење биоцидног производа донетог у складу са прописом ЕУ од стране надлежног органа државе чланице ЕУ или од стране Европске комисије, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о специфичним захтевима за паковање, обележавање и оглашавање биоцидног производа, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о измени Правилника о захтевима за безбедност пловила за рекреацију и пловила на водомлазни погон, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о изменама Правилника о начину вршења контроле и непосредног регулисања саобраћаја на путевима и вођењу обавезних евиденција о примени посебних мера и овлашћења, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о измени Правилника о одређивању сидришта, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Правилник о садржини елабората о енергетској ефикасности енергетског објекта и техно-економске анализе у случају комбиноване производње топлотне и електричне енергије у енергетском објекту, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и начину јавног објављивања финансијских извештаја и вођењу Регистра финансијских извештаја, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о поступку, начину, роковима, садржају и облику пријаве којом порески обвезник пријављује пословни простор и пословне просторије у којима складишти, односно смешта добра, као и простор и просторије у којима обавља делатност, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о каматним стопама за које се сматра да су у складу са принципом „ван дохвата руке” за 2022. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о изменама Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о допунама Правилника о одређивању царинских органа за царинење одређених врста робе или спровођење одређених поступака, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о изменама Правилника о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству за квалитетна приплодна грла, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о измени Правилника о начину остваривања права на подстицаје у сточарству за производњу конзумне рибе, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о измени Правилника о условима и начину остваривања права на подстицаје у сточарству по кошници пчела, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о коришћењу подстицаја за промотивне активности у пољопривреди и руралном развоју, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о изменама и допуни Правилника о коришћењу подстицаја за органску биљну производњу, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о методама мерења буке, садржини и обиму извештаја о мерењу буке у животној средини, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о условима које мора да испуњава стручна организација за мерење буке у животној средини, потребној документацији, поступку овлашћивања, садржини решења о овлашћивању, као и о садржини, обиму и року важења извештаја о мерењу буке, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о изменама Правилника о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и мотива редовних издања поштанских марака, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о изменама Правилника са списком српских стандарда којима су преузети хармонизовани стандарди који се примењују у складу са законом којим се уређују грађевински производи и списком донетих српских докумената за оцењивање, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о детаљним мерама за примену заједничких основних стандарда обезбеђивања у ваздухопловству, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Правилник о облику и садржини извештаја о пословању у слободној зони, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Правилник о измени и допуни Правилника о начину остваривања права на основне подстицаје у биљној производњи и обрасцу захтева за остваривање тих подстицаја, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Правилник о измени и допуни Правилника о условима, начину и обрасцима захтева за остваривање права на регрес за трошкове складиштења пољопривредних производа у јавним складиштима, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Правилник о изменама и допуни Правилника о коришћењу подстицаја за органску биљну производњу, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о обрасцима пореских пријава о утврђеном, односно за утврђивање пореза на имовину, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о Списку корисника јавних средстава, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о изменама Правилника о облику, садржини, начину подношења и попуњавања декларација и других образаца у царинском поступку, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о измени Правилника о техничким мерама и захтевима који се односе на дозвољене емисионе факторе за испарљива органска једињења која потичу из процеса складиштења и транспорта бензина, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о изменама Правилника о подели моторних и прикључних возила и техничким условима за возила у саобраћају на путевима, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о утврђивању Плана издавања пригодних поштанских марака и мотива редовних издања поштанских марака, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о надзору који спроводи Комисија за хартије од вредности, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о систему извршења буџета Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и начину вођења рачуна за уплату јавних прихода и распоред средстава са тог рачуна, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Правилник о измени и допуни Правилника о стандардном класификационом оквиру и Контном плану за буџетски систем, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Правилник о изменама и допуни Правилника о условима и начину остваривања права на кредитну подршку, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Исправка Правилника о методолошком оквиру одређивања техничке изводљивости и трошковној оправданости уградње уређаја за мерење предате топлотне енергије деловима зграде и делитеља топлоте на сваком грејном телу у зградама које су прикључене на систем даљинског грејања, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Исправка Правилника о изменама и допуни Правилника о коришћењу подстицаја за органску биљну производњу, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Наредба о измени Наредбе о одређивању граничних прелаза преко којих ће се вршити увоз и транзит пошиљки и пратећих предмета који подлежу ветеринарско-санитарној контроли, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Наредба о утврђивању Оперативног плана за одбрану од поплава за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Програм развоја циркуларне економије у Републици Србији за период 2022–2024. године, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори

Закон о потврђивању Оквирног протокола о финансијској и техничкој сарадњи између Владе Републике Србије и Владе Краљевине Шпаније у области инфраструктурних пројеката, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2022

Закон о потврђивању Споразума о зајму (Пројекат чисте енергије и енергетске ефикасности за грађане) између Републике Србије и Међународне банке за обнову и развој, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2022

Закон о потврђивању Оквирног споразума о финансијском партнерству између Републике Србије коју заступа Влада Републике Србије и Европске комисије о правилима за спровођење финансијске помоћи Европске уније Републици Србији у оквиру инструмента за претприступну помоћ (ИПА III), Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 6/2022

Споразум између Владе Републике Србије и Владе Румуније о уступању имовинских права над зградом „Лућафарул” у Румунији, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2022

Обавештење о датуму ступања на снагу Споразума између Владе Републике Србије и Владе Румуније о уступању имовинских права над зградом „Лућафарул” у Румунији, Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори бр. 5/2022

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о спровођењу јавне расправе о Нацрту плана развоја АП Војводине 2023–2030. године са Програмом јавне расправе о Нацрту плана развоја АП Војводине 2023–2030. године, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 52/2022

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Закон о изменама и допунама Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Закон о измени Закона о пензијском и инвалидском осигурању, Службени гласник Републике Србије бр. 138/2022

Уредба о условима, висини, обухвату корисника пензија и динамици исплате новчаног износа као увећања уз пензију, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Уредба о измени Уредбе о мерама за спречавање и сузбијање заразне болести COVID-19, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о Плану здравствене заштите из обавезног здравственог осигурања у Републици Србији за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Уредба о утврђивању Листе категорија квалитета ваздуха по зонама и агломерацијама на територији Републике Србије за 2021. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о изменама Одлуке о начину обрачунавања приноса добровољног пензијског фонда, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Одлука о изменама и допунама Одлуке о највишим ценама лекова за употребу у хуманој медицини чији је режим издавања на рецепт, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Правилник о допунама Правилника о галенским лековима који се употребљавају у хуманој медицини, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о допуни Правилника о обрасцу и садржини лекарског рецепта, начину издавања и прописивања лекова, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о измени Правилника о изгледу и садржини постера са обавештењем, односно изгледом и садржином упозорења о забрани учествовања малолетних лица у играма на срећу уз одговарајући текст упозорења о превенцији болести зависности, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о допунама Правилника о ценама лабораторијских здравствених услуга на примарном, секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о највишем износу накнада трошкова за медицинско-техничка помагала која се издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 134/2022

Правилник о допуни Правилника о садржају и обиму права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања и о партиципацији за 2022. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Правилник о утврђивању Списка психоактивних контролисаних супстанци, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Правилник о Листи забрањених допинг средстава, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Правилник о измени Правилника о обрасцу и садржини лекарског рецепта, начину издавања и прописивања лекова, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о изменама и допунама Правилника о уговарању здравствене заштите из обавезног здравственог осигурања са даваоцима здравствених услуга за 2022. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о уговарању здравствене заштите из обавезног здравственог осигурања са даваоцима здравствених услуга за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Правилник о измени и допунама Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у новембру 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 135/2022

Решење о обрачунатом проценту учешћа износа пензија и новчаног износа као увећања уз пензију у бруто домаћем производу, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Решење о усклађивању пензија, вредности општег бода, најнижег износа пензије, новчаних накнада за телесно оштећење, новчаних накнада за помоћ и негу другог лица, накнада погребних трошкова и накнада по основу инвалидности од јануара 2023. године, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Решење о вредности општег бода од јануара 2023. године, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Решење о утврђивању висине накнаде погребних трошкова за кориснике пензија у 2023. години, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Решење о утврђивању обрачунског износа просечне годишње зараде за осигуранике који остварују право у децембру 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са акционим планом, Службени гласник Републике Србије бр. 140/2022

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Правилник о условима за доделу бесповратних средстава породицама у којима се роди треће или четврто дете за унапређење услова становања на територији Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 52/2022

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о измени Уредбе о условима и начину за примену мера за заштиту права интелектуалне својине на граници, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Цркве Светог Илије у Меховинама за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о утврђивању Цркве Светог апостола и јеванђелисте Луке у Јаловику за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о утврђивању Цркве Светог Пророка Илије у Јадранској Лешници за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о утврђивању Цркве Св. Апостола Петра и Павла у Лешници за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о образовању Комисије за манастир Хиландар, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о образовању Радне групе за праћење дигитализације и публикавања новог фототипског издања „Мирослављевог јеванђеља”, старе и ретке књиге од изузетног значаја, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Одлука о утврђивању Цркве Успења Богородице у Вукони за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Цркве Преноса моштију Светог Оца Николаја у Врелу за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Цркве Блажене деве Марије у Земуну за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Евангелистичко Хришћанске цркве А.В. у Врбасу за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Цркве Вазнесења Господњег у Цветуљи за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о утврђивању Грkokатоличке цркве у Куцури за споменик културе, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Одлука о образовању Међуресорне радне групе за праћење реализације пројеката „Пресељење Историјског музеја Србије у објекат Главне железничке станице у Београду”, „Пресељење Музеја Николе Тесле у објекат термоелектране – Снага и светлост” и „Национална концертна дворана у Београду” (радни назив), Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Правилник о дипломама за изузетан успех у основном образовању и васпитању, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Правилник о измени Правилника о испиту и стручном усавршавању просветних саветника, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Решења о додели националног спортског признања, Службени гласник Републике Србије бр. 137/2022

Решења о додели новчане награде за спортске резултате, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Индекси потрошачких цена за новембар 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 139/2022

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом, за октобар 2022. године, Службени гласник Републике Србије бр. 142/2022

Усклађени динарски износи пореза на употребу, држање и ношење добара, Службени гласник Републике Србије бр. 141/2022

Износ најниже месечне основице доприноса за обавезно социјално осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Износ најниже месечне основице доприноса за обавезно социјално осигурање за осигуранике из чл. 25, 26. и 27. Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Износ највише месечне основице доприноса за обавезно социјално осигурање, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Износ највише годишње основице доприноса за обавезно социјално осигурање за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 143/2022

Динарски износи месечних зарада из члана 15в ст. 5. и 6. Закона о порезу на доходак грађана, за 2023. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 144/2022

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Усклађени динарски износи из тарифе покрајинских административних такси, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 52/2022

2

СПИСАК ПРЕПЛАТА НА СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКЕ УПРАВЕ У 2022. ГОДИНИ

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

1.	КОРАЦИ: часопис за књижевност, уметност и културу
2.	ЛЕГЕ АРТИС: прописи у пракси
3.	ЛИПАР: часопис за књижевност, језик, уметност и културу
4.	НАША МЕСТА: часопис за локалну самоуправу
5.	ПРАВНА ПРАКСА: часопис за примену прописа
6.	ТОКОВИ ИСТОРИЈЕ: часопис Института за новију историју Србије

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1.	БИЛТЕН ДРЖАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА
2.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
3.	БИЛТЕН МИНИСТАРСТВА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ
4.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ
5.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД
7.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ

3

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Изразећи у сусрет све израженијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотеке Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа, а део фонда дигитализован је и доступан на адреси:
<http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-digit.html>

За овај број издајамо:

- 1. Алекса С. Јовановић: Историјски развитак српске задруге, Београд, 1896.**

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВИТАК СРПСКЕ ЗАДРУГЕ

ПРИНОСЦИ ЗА ИСТОРИЈУ СТАРОГ СРПСКОГ ПРАВА

ОД
Алексе С. Јовановића

52782

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА СВЕТОЗАРА НИКОЛИЋА. ГОСПОДАР-ЈОВАНОВА УЛИЦА.
1896.

ТРЕЋИ ДЕО.

САДАШЊИЦА.

Задруга по прописима нашег грађанског законика

ПРВА РЕЧ.

По начелима правне науке, сваки позитивни закон ваља да је носилац сувремене правне свести народа, и да потпуно одговара народним потребама и обичајима. О нашем Грађанском Законику, то се не може да рече без изузетка; јер многа његова наређења данас стоје у противи природном праву народним обичајима и сувременом ступњу правне науке. То је сасвим природна појава. кад се узму на ум прилике у којима постаде наш Грађански Законик. Живот народа, као последица органског личног и друштвеног развијања, представља самостални правни напредак, и не сме бити накалемак неродних особина; па с тога ни наши закони, као израз народног живота и усавршавања, не треба да су копија туђих закона, него морају имати извора у самом нашем животу.

У нашем Грађанском Законику мало је одредаба чисто српског карактера, а више је примљено из римског права по редакцији аустријског грађанског законика. Његов творац — Јован Хадијћ, рођен је и одгајен ван Србије у држави засебних политичких и културних особина, и зато се није могло ни очекивати: да поверени посао изврши потпуним познавањем наших друштвених потреба и одношаја. Осем тога као књижевник друге врсте, може бити да Хадијћ заузима светло место међу умним радницима оног доба; али као *правник* није показао никаквих радова сталне научне вредности. Погрешке у одредбама нашег Грађанског Законика, ваља дакле

приписати у кривицу: с једне стране невештини у извођењу посла кодификације, а с друге ограничености у познавању и оцени наших потреба и одношаја.¹

Може бити да је наудило ствари и то, што је наш Грађански Законик *право недоношче*. Пропашћу на Косову прекинуто је свако даље развијање нашег народног права. Доцнији живот народни све до ослобођења, бележи се у нашој историји као бесправни одношај робља међу — се и према господарима Турцима. О штетном утицају правне несигурности под Турцима на морал и образовање српског народа, имамо на руци довољно аутентичних података. Својом посланицом, чији очувани препис носи годину 1692 пећки патријарх Арсеније Чарнојевић опомиње српска племена у Црној Гори и Херцеговини за разуздано живљење, овим речима: „Видесмо по среде вас многа дела и безакоња што једни чините, и како се помежду собом бијете, сечете и затечате, и пленујете и преузimate племена и рођаци, и узimate за жене своје снахе куме и рођаке, и палите се и жежете се и свако зло чините. Што се ни у једном језику не чини ни се находи, то се сад међу вама чини... И немојте узимати себи за жене рођакиње и своје снахе и куме, и по двије жене држати, и за живота мужа жене узимати, и у посте се женити кад закон божи не пише“. Због непрестаних ратова, није било боље ни у Србији за владе Кара-Ђорђа. У својим белешкама од 2. новембра 1808 год. о саставу српске конституције, руски посланик Родофиникин описује Србију као земљу „гдѣ убитъ челоѡвка почитается весъма малымъ грѣхомъ“.² То се потврђује још и извешћем војводе Петра Николајевића Молера од 6. јуна 1812. у ком вели: да је свет распуштен, склон на кавгу и раскош, и толико покварен „да нити сад ваљају ни заповедници ни

¹ Пројекат нашег Грађанског Законика дело је Хаџићево („Србске Новине“ 1843 бр. 3).

У нашој књижевности Хаџић је познат на пољу историје појезивје и филологије и под именом „Милоша Светића“ Потписивао се као „маѡарских и немачких права доктор, новосадски сенатор, Сремске вармеђе асесор, законописац у Србији и проч“. Од многих реферата о његовим научним пословима, ваља прочитати:

— Шероглићеве „прегледе грађанског законика“ („Бачка Вила“ 1845 и засебни отисци).

— Рецензију Даничића на „Светићево огледало српско“.

— Новаковићеву „Историју српске књижевности“.

— Биографију од Емила Чакре под насловом „Елогија др. Јовану Хаџићу“.

² Богшић — Разборъ сочиненія Н. А. Попова, „Россия и Сербія“. Блаже оцењује српске прилике други објективнији савременик — руски офицер барон Дибич, али и он вели да су Срби народ „сурове нарави“.

послушници. Сви заповедати би ради, а ни један не слушати. Како их старији зове или магистрат, а они пушку по среди па у међу“. Од поменуте патријархове посланице након 140 година, налазимо сличну опомену и у заповести књаза Милоша од 8 децембра 1832 године устаницима нахије крушевачке и срезова алексиначког параћинског и ражањског, у којој вели : „Оканте се свиколици пијанства ! Не скитајте се чутурама ! Не убијајте људи ! Не харајте један другом девојака и не дирајте и Турке!“

Истом у почетку овог столећа прену понова наше народно право, али као нејасно и неочишћено од туђег уцлива не беше кадро да одмах добије свој природни карактер. Отуда много махана нашег Грађанског Законика, ваља урачунати у кривицу и томе : *што се није сачекало да се наше домаће право развије само собом, него је одмах примљено туђинско право.* Умесно је у своје време примећено у књижевности, да је код нас врло рано учињен корак ка поправци домаћих права тим, што смо се изјаснили за туђинско право, које тешко може да одговори уверењу српског судије, и да се сложи са потребама једног народа који од толико столећа нема свог правног образовања.¹

У развиту нашег законарства овог столећа, опажа се у народу још за првих „правленија“ недољива тежња за правним уређењем и писаним законима, као јемству реда и личне и имаовне безбедности. Под Кара-Ђорђем избија моментано жеља за усвојањем руских или француских закона. Завођењем „правителствујућег Совјета Србског 1805. год. ударена је основа сталном поретку. У беседи саветског секретара Боже Грујовића, оглашена је влада закона као државно начело, које стоји над вољом појединаца и „вољом вилајетском“. Као органи правосуђа заведени су месни народни судови (магистрати). који стоје под надзором *великог народног суда*, у коме право председника имађаше тадашњи попечитељ правосуђа. Прво време бирао је судије сам народ.

¹ „Историја словенских права“ од др. Вацлава Мађејовског, стр. 51. Преводник овог дела г. др. Н. Кретић додаје : да се усвајањем Грађанског Законика Србија приближила европској образованости ; али ни он не одриче да је тим пресечен пут развиту наших народних идеја о праву (стр. 259). У предговору књизи „Протоколи Шабачког Магистрата од 1808—1812 године“ има од г. Кретића одлучних напора о погрешној кодификацији и очитој супротности између народног живота и данашњих закона.

Сталност судијског и у опште чиновничког звања, осем узрока доказане кривице, ујемчена је била следећом одредбом К. Ђорђевог закона: „Народу се допушта изабрати судију за магистрат, селског кмета, среског т. ј. купанијског кнеза; а избацити ни једнога да не може без суда и велике власти, докле му се не би нашле и осведочиле погрешке; и погрешке га могу извадити из званија, а лишити воља ничија или хатер или пизма (не може).

У извођењу даљих државних реформама, влада Књаза Милоша, важи као засебна периода законарства, са очитом тежњом за препорођајем у сувременом европском духу *али и у складу са природом и обичајима народним*. Чини се, да је сама струја времена донела *наглу замену* у нашем државном животу, а као последицу тога и нове *превремене законе*. Смотреност Књ. Милоша у поступном завођењу државних реформама, била је ометана нестрпљењем народа да што пре дође до закона. Већ на скупштини 21. нов. 1824. у Крагујевцу, он износи предлог о саставу правитељства од 6. најодобранијих лица, и објашњује га овако: „На ових шест лица, рад сам ја возложити стараније и попеченије свију внатрених дјела отечества нашег, а за мене чрезвичајна и страна дјела задржати“. На другој скупштини у Крагујевцу 1. фебруара 1829 г. Књ. Милош обећава народу писане законе овим речима: „С једне стране желећи уклонити злоупотребленија која се по судовима нашим чине, а с друге намјеравајући успоредити наш народ с другим просвешћеним народима, и недати више да се од рамена и по благорасмотренију или вољи сваког судије суди, намјерно сам списати законе, по којима ће се у напредак сваки суд отечества нашег на сваком мјесту и у сваком дјелу, а свуда једнако у пресуђивању свом владати. Већ је једна част такови — *Закон Казнителни* — и списана, само ће требати да се још прегледе и на скупштини једној по обичајима земље и народа нашег у ред поставе, пак ћемо их после печатати и судијама нашим раздати. Ово ће нам зато бити пробитачно што ће судије наше у пресуђивању имати чега држати се, и што суд који се по законима изрекне ником не ће се крив видети, кад сваки зна да се не суди од ока већ по књизи закона“. У ову периоду припремног рада на пољу израде грађанских закона падају у 1829. години преводи наполеонових закона и гра-

ђанског судског поступка за аустријску царевину, које је Књ. Милош био поверио на израду Георгију Захаријадису.¹

Због важности саме ствари остварање обећања остало је за коју годину само у изгледу, до свестране оцене наших земаљских прилика и друштвених одношаја. То оклевање, у ствари мудро и оправдано, изазвало је у народу незадовољство, које је потпиривано и страном штампом. О исправности програма Књ. Милоша у *поступном* завођењу законских реформама, налазимо значајну изјаву у београдским „Србским новинама“ од 1834 г. као обрану од замерака једног београђанина у новинама „Аглемајне Цајтунгу:“ „Ни последње умствовање београђанина нашег о полаганости устројенија правленија нашег, није основано. Докле год није први султански хатишериф на концу 1830 године изашао и допустио и потврдио да је внутрење правленије Србије независмо; донде ниси смјео заводенија заводити која би овакво правленије и издалека означавати смјела. А је ли могућно да се уредно правленије за три године дана и пол' у земљи једној устроји, у којој се пре о њему није ни сањало, и у којој ни способних људи нема који би га онако као што треба завести знали — о том нека суде државослови и законодавци, који су државе устројавали... Закони састављени су за Србију има већ четири године, но ко ће их још издати на свјет док се и по 10. пута неразмотре и не пречисте и не преграде онако, *како ће најсходнији бити својствености и обичајима народа сербскога.* А ко ће и истезати да се заведу уредни судови без закона? ко ли да се устроје министарства и сенат и правленије за 3. до 4. месеца, пак да буду онаква каква треба да буду?... Србија, једва данувши од умора и трчања с боја на бој, и једва видивши усануту крв коју је за огњиште праотаца својих проливала, толико је несретна да није могла ни настојавати о воспитанију својих синова за чинове, који су држави једној нужди; него мора да тражи способне људе с друге стране и њих да употребљује; а док се ови на кану дођи, док получе допуштење к тому од својих власти, дотле се време једнако измиче, и Србија мора позадује још при старом да остаје..... *Србији треба устројеније својствено и њеним оистојателствима поњатијама и обичајима сходно, просто,*

¹ Оригинална кореспонденција о томе штампана је у књижици „Хранилиште или ти амајлија за младеж сербску“, од Г. Зах. (Вијена 1837). Види преписе у делу г. Ан. Ђорђевића, Систем приватног (грађанског) права краљевине Србије“ стр. 39.

разумително, с малим трошком скопчано, а оиет зато мудро основано и полезно; док се пак таково заведе, донде треба доста мутна Дунава да протече“.

Но и поред ових тако објективних и убедљивих објашњења, народ је настојавао неодољиво на увођењу писаних закона давши најпосле израза незадовољству у извесном покрету, који је познат у нашој новијој историји као „Милетина буна“ (6. Јануара 1835). Била је намера: да се оружаном руком извојују административне реформе и кривични и грађански закони, али побуњеници од тога одустану и смире се пошто их у име Књаза убеди његов представник Давидовић: да се већ одавна спрема припремна радња за реформе, које се не даду створити за један дан. Скупштина о Сретењу исте године, последица је овог покрета. Уз друге реформе, на њој је обнародован и познати „Сретењски Устав“, који је био кратког века због извесних дипломатских интрига са стране. О траженим основним законима Књаз је на истој Скупштини дао овакву изјаву: „Дао сам и још једанпут прегледати књигу наших грађанских и кривичних закона, који су се 4 године сочињавали, и који ће се судовима нашим предписати да по њима бране правога, а кривому да суде. Тим ће сваки Србин наћи *обрану* не у уму судије већ у самом закону“.

Даљи напори на пољу нашег законодавства, пропали су у вреви борбе између Књаза Милоша и партије „уставобранилаца“, у којој је он најпосле и подлегао. Влада Књаза Михаила наставила је у неколико започете радове. Из једног извешћа од 30. Јула 1840. сазнајемо да је тога дана био код Књаза на опроштајној ауденцији Јован Хацијћ новосадски сенатор. По трогодишњем бављењу у Србији, полази кући у Нови Сад „*да оконча законик грађански*, који због учестија његовог у разним досада изишавшим осталим законим земаљским уредбама, овди није свршити могао; као што је пре три месеца г. биргемајстер земунски мајор Лазаревић примивши на израђеније *законик о поступцима судијским у парницама грађанским* учинио“. Већ у Октобру (24) исте године у беседи у Шалцу, обећава млади Књаз скупљеном народу „да ће нека част грађанског закона изаћи још ове зиме, ако здрави и на миру будемо“. Политички догађаји омели су остварење ове жеље. Проглас важности данашњег „Грађанског Законика“, паде у део његовом следбенику књазу Александру Карађорђевићу 1844 године.

Толико о развиту нашег законарства у опште, посебице о нашем Грађанском Законику, зарад правдања погрешака на које наилазимо читајући поједина законска наређења. Ове погрешке у Грађанском Законику, нарочито су приметне у партији, о којој сам након говорити у овом спису т. ј. у одредбама о нашој задрузи. Ја нисам међу онима који држе да је наш Грађански Законик само *формисао* т. ј. усвојио без измене старе обичаје наше задруге; јер да је тако у ствари, настаје питање: откуд оне противности на које редом наилазимо читајући поједине законске одредбе о задрузи, противности — које се не слажу ни најмање са обичајима нашег народа, ни одговарају главној мисли о личној и породичној заједници, коју је наш законодавац развијао у питању о задрузи слабо и невешто.¹

Неда Зобаровић
ИСТОРИЈСКИ ЗНАЧАЈ НАШЕ ЗАДРУГЕ

Задружно живовање то је општа особина свију народа у патријархалном добу њихова развита. Породични строј старих Евреја и Аријеваца потпуно одговара особинама данашње задруге код Ермена, Словена и Арбанаса.² Индо-европско племе најбољи је представник задружности. Посебице код Словена задруга је показала најсавршенији облик унутарњег развита као општа породична особина. Доцније, због додира са разним народима и под утицајима разних социјалних узрока, она изумире код појединих словенских племена. Данас у првобитном стању има је још само међу нама, код Хрвата и Бугара.

И у самом нашем народу ова прастара установа све више опада на појединим крајевима. У Црној Гори већ су ретке куће у којима иза оца живе у задрузи синови а најмање братучеди и рођаци. Осем нових покрајина од 1878 год.

¹ И г. др. Богишић приписује невештини и неспремности српског кодификатора противословља између појединих одредаба нашег Грађанског Законика, и живих народних обичаја; и за доказ наводи нарочито главу 15-ту о наследним правима и одношајима у задрузи (Pravni običaji u Slovena I. 10).

² Код Миридита и у Дибри до скоро било је 70 до 80 чланова под заједничким кровом. Важност оца од големог је значења. Децња покорност траје до најдубље старости родитеља Отац и синови немају међусобно ништа засебитог; сви теку за задругу, ма се бавили на далеким местима и по разним занимањима. После смрти оца, браћа продужују задругу и тек ако се деле братучади. О деоби, оцу рачунају два дела (Albanische Studien 148. 181. 208. Путовање поречином Дрина и Вардара. 558).

старих округа Крушевачког Ужичког Рудничког и Ваљевског, за остале наше крајеве можемо рећи да су данас без задруга. На местима где су домородци промешани са влашким елементом, нема их никако. У новим окрузима после ратова из села на село долазило је по 8 душа на кућу, а где-где и до десет. У старим нашим границама задружност је јача где су становници сами Срби. По попису од 1846. год. у Ваљевском округу било је 8526 кућа са 69351 душа, а у Пожаревачком 16332 куће са 98927 душа. У крајинском округу, где се опадање задруга услед деобе, приметио је др. А. Ш. Стевановић у свом опису још око 1850. год. У Ђупријском — као једна реткост прибележена је 1861 године задруга Миловановића из Шалудровца у којој беше тек 31 душа. По попису од 1874 год. у Крајинском округу где беше то доба 15491 кућа са 15703 породице, на сеоску кућу долазило је 504 становника; у пожаревачком округу где је било 17908 кућа са 24972 породице, долазило је на кућу 569 становника. На против у Ваљевском округу, где се рачунало 1834 куће са 12480 породица, долазило је на кућу 6,96; у Књажевачком округу, где беше 9547 кућа са 9724 породице, пада на кућу 6,80 становника.

Прва клица заједничком животу словенских племена, јавља се у селима и засеоцима, и развијала се потпуно у духу личне и имаовне једнакости и равноправности. Село, састављено из неколико породица звало се „Слобода“, именом које се до данас сачувано код Малоруса, као назив села у опште. Земљиште села, не беше засебна својина појединаца већ општинска, и обрађивана је и уживана заједнички. Како се наше данас схвата најмање беше позната код Словена. Само покретне ствари као наслеђе прелазаху на потомке или сроднике. О свему што је спадало у област села, општина се старала преко кутњих старешина. Ово племенско уређење наших задруга има велике сличности са стројем племенских задруга код старих Евреја. Мојсије раздели земљу међу родбинске главнице разних племена, осем племена Левита од кога беше духовни просвећеник, и које је у знак одликовања узимало од других десетак. Издељену земљу са зградама за обитавање, притежалац није могао продати, но у крајњој нужди могао је само заложити. Сваке педесете године која се називала „свештвена“, разрешаване су продаје и залоге, и имање враћано је у руке првобитног притежаоца. Године „Суботне“, а то је

свака седма у којој пуштаху без рода њиве и винограде, дељени су земаљски плодови међу чланове појединих племена

У старинској породици код Словена, исто као и данас нашим сеоским породицама, отац беше глава куће, људи пас стада и раде земљу, а жене старају се за одело, чувају чељад и помажу људима у пољу. После оца синови остајашу у задрузи, изабравши између се једног задружног старешину који иде на општинске зборове и брани где треба корист задруге. Пољски радови вршени су *лобом, позајмицом и спрегом*. Кад се задруга одвећ намножила дељена је на нове мањ којима су даване нове општинске земље.

Старина српске задруге осведочена је довољно историјским развитком њеног живота, коме по споменицима налазимо трагова у најстаријем добу. У опште, свима задругама нашој ваља тражити корена у доисторијском времену док Словени живели у племенима. У добу историјском, кад живљење било раздвојено на многа места, задруга није могла да поникне и постане њихова општа установа. У природно стању прво друштво то је друштво родитеља и деце. Оно шири у породицу, која се опет грана у племе; племена сстављају народ, а овај се склапа у грађанско друштво и добија име „држава“. Породица је дакле основа и нашој задрузи која постаје једино намножавањем чланова једне крви, на заједничкој баштини.

Као народна установа наша задруга има своје државно правно значење још у најстаријем добу. Називи „кућа“ „браћа“ у нашим старим споменицима, означају породичну заједницу, која је признавана законом као правна корпорација. Неколике одредбе у Душановом Законику као обележје личног и имаовног одношаја, утврђују одговорност целе задружне куће пред судом за кривична и грађанска дела и јединих задругара у извесним случајима.

Обухватајући одношаје многобројних чланова једне крви наше родбинско право првобитно искључавало је засебна права појединих породица. Старославенски „род“ такав је као што је данас задруга т. ј. друштво особа једне исте крви, које има једно исто заједничко имање, и за заједницу ради под заједничким старешином. Такав беше и старочешки род по опису Краљодворског рукописа („Либушин суд“), и род старо-руски који се у источним земљама руским рано раширио у општин. Последица овог задружног односа беше недељивост имања

(баштина, дедовина, очевина) која се задржала у Чешкој и Пољској и то доста густо чак до познијег доба на име све до 16 века; а код Југословена у облику задружне имаовине и у Великоруса у облику општинске имаовине траје још и данас.

Наше родбинско право, које у почетку састављаше једну нераздвојну породичну целину, појавом Душановог Законика изгубило је нешто од свог првобитног значења, јер овај Законик има посла само са *породицом* и *кућом*. Тек кад породица изумре, прелази право наслеђа на *род*. Под *кућом*, без ограничења у степенима сродства, разуме се породица или скуп рођака који живе под управом једног старешине. Па и онда, кад су рођаци раздвојени хлебом и имањем, али још живе на једном огњишту, Законик узима их за једну породицу или кућу у којој је пред влашћу за дела својег члана одговоран у првом реду старешина куће, и тек у другом брат за брата, отац за сина, род за рода т. ј. један рођак за другога. Одељени огњем и кућом, већ нису одговорни један за другога, по чему се види да је старински род замењен породицом или кућом, И код самих старих уговора приводе се за доказ сведоци *с браћом*, што показује с једне стране да је кућа сматрана као једна нераздвојна целина, те не беше нуждан пристанак свију чланова; а с друге стране да је за саму ствар било довољно и сведочанство кутњег старешине, који се подухвата и за своју браћу. И онда кад је реч о целом роду, тај род није ништа друго до укупност сродних кућа. Оставши без непосредних наследника, босански војвода Сандаљ Хранић своје покладе у Дубровнику завештава у наслеђе четирима кућама свог племена, називљући сваку кућу именом њеног старешине, а не говори о свом племену или роду у опште“.¹

Стари писци много хвале наш породични живот као узориту везу љубави и поштовања између деце и родитеља. Отац је хранио а мати неговала децу до њихова узраста; на деци опет лежала је обвеза да родитеље поштују и у старости надгледају. Чедност, јунаштво, држање речи и гостопримство српског народа, помињу се као ретке врлине тога доба. За деспота Високог Стефана, беху Срби беспримерно јуначан народ, послушан, уздржљив у бесели и стрпљив, но према

¹ А. Мајков — Истор. Срб. Јавка 253

неправди и насиљу прек и осетљив. На увреде и изазивања одговарао би намах и одрешито, бацајући мрке погледе на своје оружје с десна и лева. Телом лепи и угледни, одликоваху се племенитошћу душе и беху одвећ дружбени и мило стиви. Према родитељима беху нежни и веома услужни. Док су они за трпезом, синови би их дворили *по обичају, који је онда владао не само у сиротињским него и у најбогатијим кућама.*¹

Целокупно уређење наше задруге одговара нашим демократским особинама. Имање је заједничко, и задругари су међусобно равноправни у дужностима и правима. Послови се распоређују и извршују по заједничком договору, који није искључен ни у оним задругама где је на управи отац. У томе је веома провидна разлика о важности оца у породици, између српског и римског права. У таквом стању независне унутарње управе, задруга је напредовала и за владе Турака. Насиља и големи намети ствараху међу Србима удружења и онде, где би задруга данас једва могла да опстане. Турци су је подржавали, јер је на њу највише терета падало. Подмпрјујући сама својих потреба, задруга је била основа непрекидном народном животу. Само у јачини и разгранатости њиховој, беше тврдог ослоња за успешно ратовање с Турцима. Јер, докле из задруге тројица стоје на граници под оружјем и одбијају навалу непријатеља, дотле отац или четврти брат, оставши дома, врши са осталом чељади задружне послове обичним поретком, и тим начином подмирује опште и приватне потребе, чега већ није могло бити код породице инокосне.

У развиту наше задруге овог столећа налазимо лепу илустрацију савременог друштвеног препорођаја. Од турске земље постају слободне баштине са угледним домовима, место дотадашњих колебица по дубравама. Као обележје свог постања, многа данашња наша села носе име првобитне породице као: Вукашиновац, Степојевац, Рајковић, Раденковић и т. д. До устанка 1804. год. била је многа задружна кућа најпре негде на дну имања, обично крај какве речице или потока. Доцније, према добијаним слободама премештана је постепено, прво изнад потока на помолу, за тим све више,

¹ Опис у хроничара Костадина философа. Остатке тог обичаја и у опште сличну оцену о карактеру српског народа за времена нашег ослобођења, документује похвалним изразима и француски писац гроф Боа ле Конт де Рењи у својим писмима о Србији у години 1834 (Споменик XXIV срп. кр. Академије стр. 20. 21.).

док не дође на садашњу чистину, обележавајући овим својим премештајима тежак пут којим се корачало до данашње злободе и мирног живота. То се види по старим *кућиницима* и *селиштима*.

Наше доба као нарочита установа друштвеног и економног звачаја, задруга је од големе важности у очима нашег законодавца. Њено приметно опадање изазвало је разних државних мера којима се иде на то: да се ова установа подржава и што јаче шири у народу. О успеху тих мера биће речи на другом месту ове расправе.

ПОЈАМ ЗАДРУГЕ.

Задруга је заједница везом сродства или прирођењем спојених особа, које живе на заједничком имању под управом једног обично избраног старешине, носе заједничко име, заједнички раде и заједнички се хране. Таква породична целина зове се данас „задруга“ „комун“ „браство“ или „браћа“. Исто значење има задруга у књажевачком округу у речи „браћија“ (са општрим нагласком на писменима *a* и *u*), која одговара старосрпском облику „братија“.¹ Поједини пунолетни или ожењени чланови ове породице јесу „задругари“. Удомљено женскиње у задрузи долази под општи појам „жене“. Деца и сви остали кућани (и мушко и женско) осем задругара, зову се „чељад“ или „глота“. Управник задруге, то је „старешина“ или „домаћин“. Улогу „домаћице“ врши свекрва или жена домаћинова, или која друга од најразборитијих жена у кући.

Као породична целина, задруга носи карактер јуридикне личности, и представља моралну неподељену јединицу, која стоји под нарочитом заштитом нашег Грађанског Законика (§. 42. и 58). У унутарњем одношају, она се појављује као скуп сродних индивидуа, које живе и раде на општу корист задружне куће заједничким одговором.

У народном језику реч „кућа“ означаје породицу или породичну заједницу у опште. Исто значење она има у Душанову Законику и у другим нашим писаним споменицима. Шира породица или данашња задруга у старини носи назив „велика кућа“ и „браћа“, или просто „множина“ (по броју

¹ „С братом и детио“. Милојевић — Дечанске хрисовуље. стр. 48.

радних руку) за разлику од инокоштине. „Боље је сложна инокоштина него несложна множина“.¹ Или :

„У Момчила девет миле браће
И дванаест првобратучеда“.

„Ранила је Јевросима мајка,
Ранила је и удомила је,
У Рудника града бијелога,
У велику кућу Диздарића
Међу милих девет братенаца“.²

У чисто законском значењу, кад је реч о задрузи, под именом *куће* као породичног боравишта, разумеју се и сви вајати (кућице) где би задругари одвојено али опет на једном месту живели (Правила Министра Правде од 4. Фебруара 1874 : № 354. Зборник XXV. 14).

У ужем или текничком смислу, по селима *кућом* зову огњиште где ватра гори, где се породица око огњишта греје где се кува и једе, где виси икона светога, и где се кућани Богу моле. Остали део куће, то су собе, опаклије, ћилер и доклат.³

Као име, задруга је изворно само назив за означај бројног стања радних руку, којима једна породица располаже. Тврдећи да речи „задруга“ нема ни у једном штампаном акту ни судском документу из времена пре нашег Грађанског Законика, г. Богшић је своја испитивања ограничио само на протоко Шабачког Магистрата од 1808—1812 године и на одлуке „Ваљевског Исправничества“ које сам ја објавио. Проширујући обим његова испитивања, зарад јаче потврде позивам се и на следећа доцнија званична факта :

. . . . У уредби о порези од 3. Маја 1837. бр. 1590. и у пореском закону од 1. Октобра 1843. ВБр. 936. у опште говори се само о породици, о старешини породице, о *неодељеној кући* или фамилији са 6. 7. 8. 9. и 10. ожењених глава ; о *кући оца* са два или четири сина. У закону о порези од 10. фебр. 1842, Вр. 142. то се понавља наводом : да се при попису наилазило на такве *задружне куће*, у којима је 5. 6. до 10. ожењених глава. У устројству гарнизоне војске од 29. Маја 1839. бр. 598. говори се о *кући без раз-*

¹ Вукове пословице. стр. 21.

² Вукове песме књ. II. 106. 375.

³ Белешка у бр 74. Народног Дневника од 1891.

ише, о најзадружнијој кући, и о кући инокосној. У уредби о попису доначних глава од 12. Марта 1841. бр. 291. разликује се од осталих „кућа имајућа 4. главе данак плаћајуће“, и „отац 4. данак плаћајућа сина у кући имајућа“.¹

У свима овим законима, реч „задружност“ само је дакле предикат за означај множине радне чељади у кући, као техничком појму породице. Уместо је примећена погрешка, коју је учинио В. Караџић, давши речи „задруга“ значење више породица које састављају једну заједницу; јер она у облику именице не постоји никако са овим значењем у народном језику.² У осталом то се потврђује и самом званичном дефиницијом задруге, која се у одредбама Грађанског Законика зове „кућа“ „кућна задруга“ или „кућа задружна“ (§§ 42. 142. 206. 507.).

Према задрузи стоје: *инокоштина*, која означаје обичну породицу или кућу без радне потпоре; и *самохрана кућа*, у којој живи безглавна сирота, или самац са женом и нејачади (у Алексиначком и Крушевачком округу). Овој последњој врсти куће припадала би и „сирота кудељница“³ У Душанову Законнику и у другим писаним споменицима, инокоштина носи назив „мали људије“ или „јединаци“, која реч сачувала је своје значење и до данас у облику „једин“.

— „И који не имају сина или брата или работника, *јединаци*“.

— „И син са оцем да седи оженив се три годишта; кон трех годишта да поступи у особну работу цркви. Ако ли је *јединак*, да му игуман да стиштника (стишника) кога разумеје“.⁴

— „Једин сам“ или „ми смо једини“ чује се и данас од самаца без радне потпоре у ваљевском и шабачком округу.

Код толиких невоља кроз које је прелазео наш народ од пропасти на Косову до ослобођења, задруга је ипак сачувала без измене своју породичну организацију. О устанку 1804 она се још појављује свим особинама старе српске куће немањићког доба. Ево како је то време описује отац новије наше књижевности Вук Караџић:

¹ Зборник закона и уредаба I. 58. II. 34. 35- 201. 222. 323. XXX. 186.

² Инокоштина — од Богишића. 44. 45. 48. 49.

³ Душанов Законик — чл. 34.

⁴ Св. Стефанска хрисовуља стр. 6. Хрисовуља Краља Владислава Богородици Бистричкој (Љ. Стојановић стр. 7).

„Срби живе понајвише у задрузи. У гдекојим кућама има 4. до 5. ожењених људи, а једноглаваца је мало. Колико је год у кући ожењених људи, толико око куће има вајата, па у кући само једу заједно и спавају у њој само бабе и старци, а остали сваки са својом женом и децом спава у свом вајату, без ватре и зими и лети. У свакој кући има старешина који влада и управља кућом и свим имањем. Он наређује ђетиће и момчад куд ће који и шта ће радити. Он иде Турцима и на сеоске саборе и договоре. Он с договором кућана продаје што је за продају, и купује шта треба купити. Он држи кесу од новаца, и брине се како ће плаћати харач порез и остале дације. Кад има у кући каквих гостију (без којих се у великим кућама слабо који дан проведе), он с њима разговара и с њима руча и вечера. У великим кућама где има много чељади, најпре поставе старешини с гостима на једној соври, а на другој ђетићима и момчади која ради у пољу, па онда вечерају жене и деца. Старешина није свагда годинама најстарији у кући. Кад отац остари он преда старешинство најпааметнијем сину (или брату или синовцу), ако ће бити и најмлађи. Догоди ли се да који старешина не управља добро кућом, онда кућани изберу другог“.¹

У истоветном моралном и материјалном облику, налазимо нашу задругу донекле и после појаве Грађанског Законика (1844). Око половине овог столећа у њој живи на понеким местима 5—10. ожењених глава са по 50. и више душа. У таквој задрузи налазимо само по једну кућу са два одељења т. ј. једном собом и простором у ком се налази огњиште, а поред њега посуђе и друго покућанство. Око куће по броју ожењених глава, има мање или више вајата, у којима лети живи за се свака поједина породица, и ту држи своју особину. Зими се купи сва задруга око општег огњишта, и мушкарцима служи ово место за спавање. Соба као место топлије и заклонитије, опредељена је за чељад и у већој задрузи обично је зими препуна. Мало сена, вунена простирка и неколико пољава, сачињавају заједничку постељу.²

Потоњих година, наше задруге махом припадају са разних социјалних узрока. Где их још има, оне су данас у много бољем материјалном стању. Поступним ослобођавањем

¹ Даница 1827. стр. 100. и 101.

² Родољубац 1858. бр. 9.

од турске зависности, развитком унутарње слободе и повољнијим економним приликама наша Србија од прве владе књаза Милоша до данас добијала је више и бољих услова за личну и имаовну безбедност и свестрани напредак. Разуме се, да је данашња задруга у много бољим приликама но старија под Турцима. У Јулу 1885. владика шабачке епархије Самуило, посети у селу Скупљену у Посаво-Тамнави, задругу браће Мирковића која броји на 80. душа. Осем дома и других принадежности на дворишту, као разних зграда стаја и вајата којих има преко 20. првосвећеник је прегледао за тим и радионицу у којој је било 40. разбоја на којима женскиње овог угледног дома че разне израђевине: платно сваке врсте, ћилиме, губере, поњаве, кецеље и другу рубину. Овде беху заступљени и сви алати потребни земљорадњи као : коларски, ковачки дрводељски и т. д.¹ Но као да је свршила своју колективну задаћу и ова примерна задруга По смрти Стевана Мирковића, примио је старешинство задругар Лазар, и већ 17. Окт. 1894. ја сам по дужности разматрао пресуду о деоби. По попису од 10. Јануара 1892. бр. 93. ова је задруга располагала земљом од 254. хектара ; имала је 26. волова, 33. краве, 20. јунаца, 7. јуница, 24 телади, 9. коња, 9. кобила, 4. ждрепца и 3. ждребице. Свиње и овце делили су по душала.

У старија времена, бројем чланова задруга се пела и до стотине, и најпосле растурала се у читаво село. Пре 500. и више година две породице са Косова по имену *Стипсићи* и *Негрићи*, сићу у крушевачку Мораву, и населе данашњи *Мали Шиљеговац*. Пре њих у *Селишту*, месту између Великог и Малог Шиљеговца, настани се породица *Рајковићи*, но доцније сиће у равницу и насели данашњи *Велики Шиљеговац*. Десно од М. Шиљеговца у селу *Сушици* настани се то доба друга породица *Кушићи* такође са Косова. По предању оба Шиљеговца носе име власника „*Шуље*“, који је, владајући некад овим крајем, имао дворе у близини на „*гувништу*“, где се и данас ископавају којекакве старине. Испод гувништа налази се место „*црквниште*“, а до њега у раљиначком потоку има озидана у земљи једна голема јама колико највећа соба, са узаним прозором на врху. Верује се да је то била шиљина житница. Стипсићи и Негрићи у М. Шиљеговцу и данас се

¹ Видело. 1885 151,

разликују фисиогномиом и породичним особинама. Прва породица слави св. Николу, а друга св. Аранђела. Других мештана у селу нема. Негрићи узимљу девојке од Стипсића и обратно, али ни једни ни други то још не чине по међу се, верујући у заједничко сродство од искони. О старини Шиљеговаца нема сумње. У једном документу од 2. Марта 1382. помињу се на овом крају још за кнеза Лазара „власи Шиљеговчани“ са засеоцима и међама, што је доказ њихове давнашње сеобе, и њиховог номадског порекла. Биће да село носи име по „шиљежади“ коју су ваљда „Власи“ одвајали на овој питомини, мимо стада на пасиштима по висовима оближњих планина Кревета и Јастрепца.

Наше доба једва да прикаже задругу од 60 – 80. душа. По планинским крајевима, где је развијено сточарство, има задруге са 40 – 50 душа, У селу Рудном, среза студеничког окр. Чачанског, године 1844. живео је Андреја Бошковић старац од 90 год. са женом Смиљаном од 91. године. Према годинама обоје беху лаки и здрави, нарочито старац. Свој пород беху умножили до ретке плодности. У дому старца то време живело је које синова кћери и унука мушких и женских 31. душа Снаха у кућу доведених из других домова беше 6. а кћери у друге домове удатих 9. од којих је угледало света 21. душа. Умрло је старцу 10. душа Изузимајући 6. снаха, од старца и бабе дошло је на свет преко 70. лица. „Какав је то божији благослов — кличе саопштач — над овим супрузима, који преживевши скоро једно столеће, у лакој старости и добром здрављу живе са оволико умноженим породом, и три пут себе препорођене гледају!“¹

Поменуо сам на другом месту задругу браће Лишковаца из Жбевца. и браће Крстића из Црвене Јабукe, које су такође многобројне. Не стоји дакле тврдња испитача наших породичних особина др. А. Крауса, да је број 60. чељади у нашој задрузи баснословна цифра.

* * *

Нашу задругу чине ови битни елементи: а) заједнички живот лица сродних по крви или усвојених; и б) смеса њихова имања.² И г. Богишић потврђује да није нужно да су

¹ Подунавка 1844. бр. 52.

² „Задруга је онде, где је смеса заједничког живота и имања, свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена. Задруга се зове *кућа* или *кућа задружна*, за разлику од *штокосне*“ (§. 507. Грађ. Законика).

у задрузи свиколици исте крви, сагласно нашој законској дефиницији која искључује постојање задруге онде где нису лица по крви или *бар грађански* сродна (законодавно решење од 22. Маја 1852. В. № 625, Збор. II. 103).

У реду спорних питања о личним особинама задругара, долазе на прво место следећа: *Чине ли задругу само мушка лица? Има ли задруге међу младолетнима?* Одговоре на њих, објавио је у бр. 135. „Српских Новина“ од 1871. Ђ Петровић тадашњи председник Касацијоног суда. Као резултат законске оцене у расправи једног ређег случаја наслеђа, могу бити од интереса за правнике разлози, којима је ова ствар претресана у нашим нижим и вишим судовима, и зато их саопштавамо на овом месту уз кратке напомене.

Иза помрле браће и задругара А. и Б. остану на имању њихова младолетна деца од А. кћи од Б. син. Распоредном пресудом од 24. Маја 1864. № 15119. на основу §§. 394. и 529 Грађ. Зак. ова деца буду оглашена за наследнике својих отаца. Умре за тим младолетни син Б а, и као његови на следници јаве се: с једне стране његова мати, а с друге младолетна му сестра од стрица — кћи пок. А. Пресудом првоступног Чачанског суда би досуђено наслеђе овој сестри на основу §. 523. Грађ. Зак. по следећим законским основима: „Задружно имање помрле браће А. и Б. остало је по распоредној пресуди недељено и даље у задрузи, као наслеђе њихове деце. Живећи дакле у задрузи са сестром од стрица која је младолетна и неумомљена, син задругара Б. и умре у том стању, па га зато према §. 518. Грађ. Зак. она и наслеђује, и ако живи код матере и очуха. Она дакле искључује у наслеђу матер покојникову која је то право изгубила и преудајом“. Апелацијони суд одобри ову пресуду, но Касацијони суд даде следећих примедба (од 24. Ав. 1871. № 2622): „Решење спорног питања о пречем наслеђу зависи од тога, да ли између мушких и женских лица постоји задруга или не. Апелација узима да постоји. Касацијони суд то одриче са наслоним на наређења Грађ. Зак. о задрузи, где се непрестано говори о *људима о мушкој деци* а не и о *женској* (§§. 510. и 517. грађ. зак). Осем тога и по самој природи задруга се одржава са намером да њени чланови и даље остану у заједници. То већ не може бити код женске деце, која кад им дође време, остављају задругу и удају се, и по томе ни цел задруге са њима се не постиже. Спорно дакле питање о на-

слеђу, има да се расправи по одредби §. 402 Грађ. Зак. као пропису о наслеђу у опште, а не по пропису §. 528. Грађ. Зак. о наслеђу у задрузи, као што узимљу оба суда“.

На ове примедбе даде Апелацијони суд следећих против-разлога (од 4. Септ. 1871. №. 1359): „Не може се одрећи, да наређења нашег Грађанског Законика о задрузи, помињу само мушкарце, по чему се изводи: да је законодавац замишљао да задругу чине само мушка лица а не и женска; али како о томе нема у закону сталног правила, ово важи само као *извођење*, или као следствие одредбе §. 529. грађ. зак. по којој су девојке заостале у задрузи, имале право на издржање и удомљење а не и на наслеђе својих родитеља (до 28. Нов. 1859. Вм 5282. Бр. 2059) По измени и допуни тога наређења сада се и девојке, кад нема мушкараца, сматрају за наследнице својих родитеља; дакле данас кад су оне изравнате у наслеђу у задрузи са мушкарцима, извођење Касац. суда у корист мушкараца, не може да опстане. По смрти А. и Б. задруга није ни у колико променила свој вид и спољашност, но је у свему остала онаква каква је и пре била. Природно је дакле код оваквог стања ствари, да се спорно питање расправи не по §. 402. у корист матере, но по §. 508. т. ј. да имање предака остане потомству, а не лицу изван задруге“.

Општа седница Касацијоног суда усвоји примедбе свога одељења, уз следећу допуну разлога. „И ако је девојкама у задрузи, додато право на наслеђе родитеља по допуни §. 529 Грађ. Зак. да их не би искључили удаљенији рођаци, ипак тим законским наређењем нису женска деца у свему изравната са мушкима у задрузи. Остали закони прописи о наслеђу нису измењени, и зато се §. 529. грађ. зак. има и да ограничи само на овај случај за који је и прописан, а у осталом морају да вреде — *односно девојака* — општа наређења закона. Да се појам задруге односи само на мушкарце, осем законских прописа §§. 510. 517. и 518, то се види још и из §§. 57. и 508. Грађ. Зак. који управо опредељују задругу, а нарочито из њихова додатка (Зборник III. страна 37). Одређујући тачније која лица састављају задругу, законодавац вели да поред пунолетних и *ожењених* лица могу бити задругари и младолетни. Израз „ожењени“ довољно показује да се као чланови задруге подразумевају само мушка а не и женска лица, јер се каже само за људе да се „жене“ а не и за женскиње. Најпосле, мимо законских прописа и схватање народа, из чијег је жи-

вота узета задруга, сматра као способне за задругу само *мушка лица*, а не и женскиње, и ако оно тежину кућевних послова подноси као и људи. То што имаће није подељено одмах по смрти задружне браће, овде не мења појам задруге. Јер за задругу, поред *заједничког имања* тражи се још и то, да *лица што је састављају буду по закону способна за задругу*, а у овом случају *женска лица* нису за то способна¹.

Да придамо овом питању и својих резона.

Распоредна пресуда после смрти задругара А. и Б. одредила је личне и стварне одношаје њихове деце, прекинувши дотадашњу задружну везу. У ствари оста даље међу њима само проста заједница, по опредељају §§. 215. и 492. Грађ. Законика.¹ Овом одношају последица је: искључно располагање својим делом, и на случај смрти примена општих одредаба о наслеђу, а не специјалних о наслеђу у задрузи. У овом дакле примеру наслеђа, преча је мати но сестра од стрица. Без обзира *на пол*, овде није могло бити наставка природне задруге ни због саме незрелости деце. По нашем Грађ. Законнику и *пунолетство* је један од битних услова за појам задружног стања. У смислу §§. 517. 518. и 519. правни и породични положај *деце* у задрузи ваља разумети тако: да *младолетници у опште заузимају у породици место и права својих родитеља као њихово потомство, и зато после њихове смрти остају и даље у задрузи; не дакле што би сами били способни за састав задруге* Младолетство је грађанска неспособност за вршење правних послова. Кад би у задрузи свиколици били младолетни не би могло бити речи о управи кућом, о руковању и располагању задружним имањем „на основу сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава“, ни о старешинству у задрузи.²

Правном изједначењу женскиња у задрузи, смета њихов зависни положај од мушкараца у породици и у друштву. Ово

¹ „Ствар једна покретна или непокретна, може и неколицима припадљати, и онда се они на целу ствар односе као једно лице. И право њихово бива право заједничко, ако није коме од њих особита чест назначена, која искључно њему и припадљати“ (§. 215). „Наследницима стојаће на вољи или поделити се, или у заједници неподељени ваостати“ (§. 492).

² „Младолетници држе се за незреле, и они стоје под особитом заштитом и обраном закона“ (§. 39). „О задружном добру без сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава један или други није властан располагати као ни продати ни задужити. И сам старешина само може управљати чељад домаћу, али отуђити што или задужити сам не може“ (§. 510). У §. 519. каже се да је старешина задруге старалац младолетних, и одређују му се дужности.

има свог основа нешто у њиховој слабијој природи, много више у обичају кога подржавају и сами позитивни закони. И код најизображенијих народа, женскиње изостаје иза мушкараца у уживању грађанских и политичких права. У нас, код Хрвата и Бугара, положај женскиња на селу, још је невољнији. Жене су оптерећене најтежим домаћим радовима, искључене су од сваке управе изузимајући домаћицу, и нигде у задрузи немају гласа при саветовању о домаћим пословима.¹ По нашем Грађанском Законику, ни пунолетно женскиње нема права на самостално вршење правних послова, докле је под родитељском влашћу или живи у браку; младолетно још мање. Поред младолетна мужа, жена стоји под родитељском влашћу његових родитеља или законих заступника. По његовој смрти младолетна жена или остаје под влашћу свекра, или се враћа под власт својих родитеља.² Ова дакле зависност у друштву *по обичају и законима*, искључује код женскиња слободу кретања или самоопредељивости у вршењу правних послова, дакле по правилу и способност за друго породично удружење изван свог природног у браку. Добро је дакле Касацијони суд проучио спорно питање, изводећи поставку: *да наш народ само мушка мџа сматра за задругаре и способне за задругу, а не и женскиње, и ако оно готово све послове ради као и мушко.*

Из пијетета према овој нашој историјској установи, чија корисност остаје ван сваке сумње за наше сеоске породице, треба пожелети да се наше задруге подржавају у народу сваким могућим начином. Одобрно бих потпуно продужај задруге између мушких младолетника, нарочито ако има међу њима и ожењених, *али само по предлогу старалаца и одобрењу суда.* Правни основ налази се у дозволи законодавца: да се по смрти задругара могу да наставе задруге код њихових младолетника и прећутно, а нарочито ако се то утврди уговором (§. 57. Грађ. Зак. и указ од 16. Маја 1849 ВБр. 702. Збор. III. 37.). Нема сумње да би многи младолетници на селу у зрелијим годинама, радо прихватили и продужили задружно стање, под благотворним утисцима живота својих старих. То би била у неку руку

¹ Правни обичаји и Slovena. 27.

² Основа се налази у §. 153- Грађ. Зак. и у законодавном решењу од 25. Октобра 1852. ВБр. 1041. (Збор. VI. стр. 210).

уговорна задруга под управом старалаца и надзором породичног савета и суда.¹

* * *

Је ли отац задругар својих неодељених пунолетних или ожењених синова? У расправи овог питања, постоје код наших судова два супротна мњења, и оба имају међу правницима велики број присталаца, због недовољних и нејасних одредаба у нашем Грађанском Законнику. Ова противност повлачи незгоду да се моментано појављују у нашим судовима разногласне одлуке у расправи једног истог случаја према изгласаној већини. То слаби веру у основаност пресуде, и зато је потребно да се ово питање регулише самим законом што пре. Саопштавамо у продужењу некоје званичне податке о том предмету.

I. НЕМА ЗАДРУГЕ.

први пример.

„Досудивши тужитељци право на издржање и удомљење од свекра, првоступни суд погрешно је само у толико, што је своју пресуду основао *на односу задруге*, која овде није постојала. По §. 507. задружно је стање онде, где је смеса заједничког живота и имања везом сродства утврђена. Осем сродства тужитељка не доказује да је њен муж имао и каквог стварног имања. Где тога нема, ту не постоји ни задружно стање; нити се тај услов може, као што узима први суд, да замени делом наслеђа, кога покојник има у имању тужиоца јер је то тек *надеждно право* а не и фактично. Дакле право издржања тужитељке не да се изводити основом задруге, него по томе што је тужени оженив сина задржао га у кући и на имању као пунолетног, а тим постао одговоран према тужитељци. Ова се одговорност поглавито изводи отуда, што је син, оставши у заједници са туженим оцем после пунолетства, привређивао наравно не себи *већ заједници*, а по његовој смрти сва ова привреда остала је код туженога као наслеђе

¹ „Јединство живота и имања, ако се оснива на уговору, принадлежаће од чести к смесништву имања или ортаклука, од чести пак к одношењима задруге, и по томе ће се и мерити и судити“ (§. 494.).

по §. 401. Грађ. Законика. И пошто наслеђе иде са бременом, то тужитељка има права на издржање и удомљење бар из ове тековине мужевље“.¹

други пример.

Противразлози Апелацијоног Суда од 2 Септ. 1885. № 1386.

„По §§. 57. и 507. Грађ. Зак. задруга је онде, где је у заједници више лица сродних пунолетних или ожењених, дакле где је смеса заједничког живота тих сродних лица и смеса имања. Овим законским одредбама није нарочито искључена задруга између оца и пунолетна му сина. При изрицању своје пресуде, Апелацијони суд нашао је : да се деобним писмом од 15. Нов. 1859. доказује да је отац парничара пок. Теодосије за живота своје имање поделио међу синове — садашње парничаре — задржавши и себи дела, па је по сили овакве деобе сваки од парничара на основу родитељског поклона постао сопственик деобом придобијеног дела. Кад је дакле тужени, равно са тужиоцима, имао имања што га је поклоном добио од оца, и као пунолетан по деоби са оцем наставио заједнички живот смешом свога и његова имања, онда Апелацијони суд, ценећи овакви њихов заједнички живот по сродству и меши имања, налази да су овде по §§. 57. и 507. Грађ. Зак. њих двоје образовали задругу ; и зато је на основу тих наређења и §. 528. Грађ. Зак. и пресудио спор у корист туженога искључивши тужиоце из наслеђа дела пок. Теодосија. Да између оца и пунолетног сина који има имања може постојати задруга поред наведених прописа увиђа се и из §§. 117. и 121. Грађ. Зак. по којима само младолетна мушка лица до навршене 21. године стоје под родитељском влашћу; а кад младолетник постане пунолетан, онда он ступа у сва права једног грађанина по §. 38. и првом одељку §. 44. Грађ. Зак. Кад је дакле тужени Петар као пунолетан пристао да са оцем смеша имање и наставе заједнички живот онда је њиховом вољом образована задруга између њих, па се и право наслеђа имаовине пок. Теодосија има да расправи по §. 528. Грађ. Законика“.

Одлуком опште седнице Касацијоног суда од 11. Септ. 1885. № 3320. усвојене су примедбе одељења да у овом кон-

¹ Пресуда Апелацијоног суда, оснажена решењем Касацијоног суда од 17. Јануара 1877. № 103.

кретном случају *нема задруге*; и зато, другом пресудом Апелацијоног суда од 28. Септ. 1885. № 1806. би одобрена првоступна пресуда: *да тужени наследи оца, не по основу задруге него по његову тестаменту, у колико време §. 477: Грађ. Законика нису повређени закони делови осталих његових синова — тужилаца.* Такво мњење против задруге одржано је и раније у општој седници Касацијоног суда од 5. Новембра 1874. № 3419. У доцнијој од 29. Маја 1878. № 750. би озакоњено: *да нема задруге ни у случају кад стриц умре у заједници коју је по деоби наставио са пунолетним синовцем, него да постоји уговорна заједница у смислу §. 494 грађ. законика.* (Шорота I. 87).

трећи пример.¹

Примедбе Касацијоног суда од 1. Фебруара 1886. Бр. 197.

„По §. 121. и 123. Грађ. Зак. родитељи су господари целе тековине коју би привредила њихова *младолетна деца* под њиховом управом, али не и од оне тековине коју они прибаве *са пунолетном децом.* Зато суд није имао разлога да тужиоца одбија у тражењу (из оног имања које је прибављено у времену после његова пунолества).

Противразлози Апелацијоног суда од 20. Фебруара 1886. Бр. 148.

„Само у случају деобе задружног имања између задругара, законодавац је према §. 517. Грађ. Законика дао право мушкој деци у задрузи, да после навршене 15. године, имају равног дела са пунолетним задругарима у свему приновљеном имању и у приплоду; али између оца и синова не постоји задружни однос, јер нема трећег услова који се тражи по §§. 57. и 507 грађ. законика поред сродства и заједничкег боравања, *а то је смеша имања.* Без тога ни тужилац као син туженог Х. и брат осталих тужиних, нема права на тражени приновак ни од *15-те ни од 20 те године.* Као младолетан у очевој кући, привређивао је оцу а не себи према §. 121. Грађ. Законика; а кад је и после пунолества пристао да живи и ради у кући оца без нарочитог уговора о привреди, онда

¹ Ожењени син, кога је отац у његовој 40-тој години изгонио из куће са женом и четворо деце, *по основу задруге* тражи од оца четвртину имања што му према осталој браћи припада као задругару, заједно са приновком од 15-те му године (§. 517. Грађ. Зак.).

је тужилац као син пристао да буде и даље под родитељском влашћу, и с тога у овом случају нема права на приновак *јер син привређује оцу а не себи* (§ 121). Пропис §. 123. грађ. на који се позива одељење Касације, не односи се на овај случај, јер даје права младолетнима на ону тековину коју прибаве службом или иначе, а не дозвољава право на приновак пунолетнима који живе код оца“.

Одлуком опште седнице Касацијоног суда од 5. Марта 1886. Бр. 445. усвојене су примедбе одељења.

четврти пример.

„Оптуженн Живан, као једини власник свога имања, у праву је да то имање задужи код Управе Фондова без обзира на то, што има у кући три сина. И ако су они порез плаћајуће главе, не могу да му спрече слободно располагање нити има места позивању на задружно стање између њих, јер по §§. 57. и 507. Грађ. Зак. нема задруге између оца и синова који живе на његовом имању; па зато у овом случају синови не могу ни да осујете извршење пресуде за рачун Управе Фондова из имања које отац заложн као своје“.¹

II. ПОСТОЈИ ЗАДРУГА.

први пример.

Признањем тужиоца доказано је : да је пок. Радисав као отац, још за живота све своје синове оделио и дао сваком по један део па и себи део задржао, а за тим са овим делом отишао одвојеном сину Ђорђу, и ступивши са њим у заједницу живота и имања неко време у том стању проживео и умро. Види се дакле да је пок. Радисав овим чином саставио задругу са сином пок. Ђорђем по §. 507. грађ. зак. и у таквом задружном стању и умро. Кад стоји то, онда пок. Ђорђе као задругар односно његова маса по §. 528. Грађ. Зак. има прече право на наслеђе спорног радисављевог имања, него тужиоци који су живели ван задруге као давно одељени“.²

¹ Одлука опште седнице Касац. суда од 27. Маја 1888. № 1801.

² Пресуда првоступног крагујевачког суда од 2. фебр. 1882. № 3213, одобрена свима судовима.

други пример.

„Законске прописе, по којима не може бити задруге између оца и деце, треба ограничити само на случајеве кад отац живи са децом, па у том стању и умре. На против кад отац одели синове у имању, а свој задржани део здружи са делом којег од пунолетних синова, и у таквој заједници и умре као што је овде случај, ту онда постоји задруга између оца и сина, јер не оскудевају задружни услови — *крвно сродство, пунолетство задругара, и заједнички живот* (§§. 57. и 507. Грађ. Зак.). То стање постоји и овде између пок. Пауља као оца и пок. Митуља као његова сина. Без обзира дакле на одредбу §. 121. Грађ. Зак. која се односи само на младолетну децу кад стоје под влашћу и управом родитељском, овде се спорно питање има да расправи по §. 528. Грађ. Зак. по коме у питањима наслеђа сродство у задрузи има првенства над сродством ван задруге, ма оно било и у ближем ступњу. Зато је пок. Митуљ односно син му Андреја, пречи наследник имања пок. Пауља, него његови одељени синови — тужиоци.¹

трећи пример.

Примедбе Касацџоног суда од 7. Окт. 1885. Бр. 3665.

„Суд је погрешно подвео овај случај под одредбу §. 528. Грађ. Зак. јер тим што је отац парничара пок. Павле дао за живота сину тужиоцу извесни део свог имања, није створио задружно стање са туженим Танасијем и пок. Миленком, исто тако као што се ни тужилац није могао да сматра за задругара свог оца за време док је живео у очевој кући као неодељен у смислу §. 121. Грађ. Законика. Суд дакле нема законског разлога да одбије тужиоца“.

Противразлози Апелацијоног суда од 24. Фебр. 1886. Бр. 1983/95

„За појам задруге (задружне куће) нужна су три главна услова: сродство по крви заједнички живот и рад и смеса имања т. ј. да сваки члан задруге има свој извесни део имања у тој задрузи. Без тих услова нема задруге према одредби §. 57. и 507. Грађ. Зак. и њиховим објашњењима (Збор. Ш.

¹ Апелацијона пресуда од 16. Авг. 1884. № 2088. коју је одобрила и Касацџа (решење од 10. окт 1884. № 3611). О сличном случају има и доцнија одлука опште седнице Касац. суда од 4. Дец. 1885. № 4245.

37. Збор. VI. 103). Такав појам не ће одрећи задрузи ни Касацијони суд. Изузетно узима закон за чланове задруге и *мушку децу* задругара, и ако она за очева живота немају свог имања у задрузи, дајући им део *од приновка* после њихове 15-те године (§. 517). Нема прописа у Грађанском Законику да задруге не може бити између оца и сина, значи дакле да је може бити уз она три услова. Апелацијони суд држи да задруге није било док је тужилац живео код оца с браћом, и док није било деобе, не зато што је живео отац са синовима, него зато што синови нису имали свог имања, и поред оца припадали су инокосној кући у смислу § 121, Грађ. Законика. Али од момента кад је отац оделио тужиоца а себи и осталим синовима назначио делове, па за тим наставио живот са синовима туженим Танасијем и пок. Миленком док овај није умро 1863 године, створено је сасвим ново стање у његовој кући нова задруга — јер су од тада имали у очевој кући својих делова и Танасије и пок. Миленко. Ништа не смета појму стварања задруге то што су они те делове добили од оца; јер су и они, по примеру тужиоца, могли да изађу из куће оца са својим деловима али то не учинише. Према овако доказаној задрузи, има дакле места примени § 528. Грађ. Зак. Да је овакво схватање задужних односа правилно, не само по закону но и по здравом разуму, доказује следећи пример:

„Ј. има два сина К. и С. и до 300. дуката имања. О пунолеству синова настане неслога у кући, и отац Ј. ради мира подели имање на три дела; трећину задржи за се, другу трећину одреди сину С. а трећу одвоји сину К. који одмах изађе из куће и почне тећи на своју руку. Отац Ј. и син С. наставе заједнички живот, и у том стању умре Ј. после 15. година. За време заједничког живота, њихово материјално стање би побољшано непокретном тековином још за 500. дуката у чему има највеће заслуге син С. Као млад здрав и веома радан човек, умео је да се користи и положајем сеоског кмета и шпекулисао је. Све је међу тим ишло на име оца, који као стар и слаб не беше већ способан за велика предузећа и тешке радове. Је ли право да противно одредби §. 528. по смрти оца добије учешћа у његовом делу, а нарочито у приновку, одељени син Коста, који је можда засебним живо том стекао двојином више, што се сматра као његова искључна својина?!“

„Осем питања: да ли је постојала задруга између оца и сина, појављује се у спорном случају даље још и друго питање: „ако није постојала задруга између оца и синова док је отац живео, да ли је бар по његовој смрти основана између његових синова туженог Танасија и брата му пок. Миленка?“ Отац умре 26. Октобра 1863. а Милеико — у заједничком живљењу са братом — премину после 3. године (1. Децембра 1866). Преко овог питања прелази Касација без примедба, док на против Апелац. суд држи да је и оно од важности по обрану туженог. Ако би се поред одрицања задруге између оца и сина дозволило да је она настала по очевој смрти између браће Танасија и Миленка, изашло би као што држи Апелацијони суд: да тужилац не може имати права на половину дакле на раван део са братом туженим Танасијем, него би део пок. Миленка припао само Танасију као задругару по §. 528. Грађ. Зак. а тужиоцу поред онога што је добио од очевине имао би да се досуди још само онолико колико му не достигне до трећине“.

У општој седници Касацијоног суда (од 13. судија) од 5. Мартх 1886. г. Бр. 478. већина од 8. гласова прими противразлоге Апелацијоног суда, и оснажи његову пресуду. Једна мањина од тројице судија прихвата примедбе Касацијоног суда, *но само у томе да између оца и сина нема задруге* (а не и између браће). Друга мањина од двојице судија прими исте примедбе у свему.

Сличну одлуку о постојању задруге између оца и синова, донела је општа седница Касацијоног суда и у случајима од 10. Јуна 1888. Бр. 1912. и од 16. Нов. исте године Бр. 3994. У првом је усвојено начело о дозволи: *да се задружно стање може да доказује и сведоцима*, без обзира на §. 242. грађ. с. и. који се томе противи.

* * *

Изражена мњења наших правника у наведеним одлукама виших судова, дају се поделити на две начелне категорије.

Без обзира на пунолество или на ожењено стање, један део наших судија сасвим одриче задружну црту заједничком животу између оца и синова. Са позивом на §. 121. Грађ. Зак. они доказују: да деца у опште под родитељском влашћу привређују оцу а не и себи; и да у оваквом стању зајед-

ничког борављења имају само право на доцније наслеђе очева имања. Аргументација тога мњења лежи у овим поставкама. Родитељ је неограничени господар имања по §§. 121. и 212. Грађ. Законика. Ово стање не мења околност, ако он по извршеној деоби међу синовима свој део здружи са делом једног или више синова, јер би то опет било оно прво стање т. ј. да је отац задржао под својом управом делове свог сопственог имања. Осем тога ни веза сродства у задрузи о којој је реч у §. 507. Грађ. Зак. и у законодавном објашњењу §. 528. Грађ. Зак. не захвата одношај између оца и сина. Отац је извор крвног сродства, а породични одношаји на мерилу задруге, расправљају се према §. 395. Грађ. Законика само између његових потомака. Између оца и синова не може бити задруге ни по одредбама §§. 396. и 397. Грађ. Зак. које свима синовима ујемчују подједнако право наслеђа. У настављеном животу родитеља и синова *по деоби*, следбеници овог мњења налазе само обнављање старог породичног одношаја под старешинством оца, као искључног сопственика; и зато за констатовање задруге у овом случају они траже нарочити уговор.

Други део судија узима: да у начелу нема задруге између оца и синова *до деобе*, али признају да је може бити *по деоби* уз услове смеше имања и заједничког живота.

По нашем мњењу неоспорно је да ово питање решава искључиво одредба §. 57. у вези са одредбом §. 55. Грађанског Законика.¹ Дајући појму задружног живовања најшири обим, ови законски прописи уочљивом консеквенцијом дозвољавају опстанак задруге не само између потомака, но и између претка и његова потомства на заједничкој баштини, без обзира на питање о искључној својини и о њеној смеси. Одредба §. 507. Грађ. Зак само је невешто рашчлањење основне садржине двају предњих законских прописа, *којима је главно заједнички живот родбине у већем броју.*² По правилу задруга пониче у првобитној породици и представља низ сродних лица, дакле родбину *без искључења претка*, почем се по §. 55. Грађ. Законика под именом *родбине* (породице — фамилије) подразумевају *претци са свима својим потомцима*, били

¹ „Под именом родбине (породице, фамилије) разумевају се претци са свима својим потомцима, били они у заједници или одељени“ (§. 55). Одредба §. 57. поменута је напред.

² Види напред пропис §. 507 Грађ. Законика.

у заједнини или одељени. По изузетку, задруга постаје и вештачки или боље рећи *уговорно*, кад се здруже одељене сродне индивидуе или породице, и помешају имања. У оба случаја важи претпоставка да постоји заједничко имање као основа задружном борављењу. У оцени задружности игра споредну улогу *смеша имања*, која је као нарочити услов §. 507. Грађ. Зак. камен спотицања међу нашим правницима. У првобитној породици баштина је стожер свему подмлатку. У разгранатој породици или задрузи, она је њихова заједничка својина по самом рођењу, а не као последица какве нарочите смеше имања. У уговорној задрузи, која такође претпоставља неко имање, смеша бива само онда кад уговорачи имају сваки за се својине, али није правило да је увек оба морају имати. У заједници гранање једне породице којој је на врху отац, на више пунолетних или ожењених огранака, има дакле по нашем мњењу облик праве задружности, и зато отац *као предак* може бити задругар са синовима *као својим потомством*. Противно мњење у опреци је и са обичајем деобе, јер из заједничког борављења настаје и дужност: да отац по потреби и одели пунолетне или ожењене синове, снабдевши их нужним деловима.

Разлози против задруге оваквог облика, потичу само из несугласице нашег Грађанског Законика са обичајним правом о заједничкој својини, и о важности оца у породици. Они се дају свести на следеће тачке:

а Неједнакост у многим положају задругара. И по природном праву и по Грађанском Законику, родитељ је старешина породице, и над својим синовима издигнут је и морално. Као управник куће има у рукама *власт*, која није насилна и измајсторисана законом, него произлази из природне дечије зависности у браку. Влага и тако рећи неосетна у старим сеоским породицама, као право она је у нашем Грађанском Законику изражена одредбом о безусловној покорности деце док су младолетна, или док као пунолетна живе са оцем. На против равноправност задружних чланова у материјалним и моралном погледу, то је услов опстанку задруге по одредбама §§. 111. 508. и 510. Грађ. Зак.¹

¹ „Што је год имања и добара у задрузи, није једнога но свију; и штогод је који у задрузи прибавио, није себи но свима је прибавио“ (§. 508). Прочие §. 510. поменут је напред.

б. *Оскудица заједничког имања*. За живота родитељ је неограничени господар од свега имања, и само на случај његове смрти остаје деци „закони део“ у половини онога што би им припало по закону, кад не би било завештаочева распореда. Није овде реч о искључном имању које могу да прибаве деца н. пр. поклоном (§ 122. Грађ. Зак.), јер је то изузеће; него о њиховом редовном праву и способности за прибављање у породици под надзором оца. За живота његова деца дакле имају само *измједно* или *надеждно* право на наслеђе, а никако стварно право.

в. *Тешкоћа о деоби*. Као правни појам, деоба претпоставља заједницу права њих више на исту ствар. Уз претпоставку да је отац искључни сопственик имања, деоба је нестварљива ако је он не одобри; а у сваком случају и размер деобе зависи од његове воље. Зато важи питање: да ли по Грађанском Законику може бити речи и у оваквом случају о ограничењу родитељске власти? На против по обичајном праву у задрузи влада начело деобе по главама. Код Буњеваца оцу стоји на вољи да задржи половину свог имања, а другу да подели међу синове; или узме дела као и сваки други брат што чешће бива, па остане код једног сина, а кад умре жена наслеђује његова права. Помру ли обоје, њихов део разделе браћа без обзира на онога код кога је отац остао. Код нас и у Црној Гори, отац обично прима на деоби раван део са синовима, на коме иза њега остаје жена му, а после њене смрти дели се међу браћу.¹

На разрешницу задатка имају утицаја године чланова породице и привредни одношај између претка и потомака. Грађанску задругу основа је у првом зачетку породице, на име у заједничком животу мужа жене и њихова порода. Женидбом синова постају нове породице, које остају у родитељској заједници, и тим начином шире првобитну породицу у задругу. Није дакле искључено да постоји задруга за живота претка као родоначелника, кад свеколико потомство заједничким борављењем привређује у заједничкој цели, остварујући тако суштствене услове задружног облика: *сродство и заједницу живота и имања*. Овакве појаве нису ретке у нашем народу. Намерите ли се на одрасног сина из многобројне породице, којој је глава отац, на питање одговориће да живи у задрузи

¹ Дучић. — Правни обичај и Slov. 43.

са оцем и браћом, а то ће потврдити и сам отац. Важност претка у породици не искључује дакле право синова да се сматрају за његове задругаре, ако послови теку договорно без намере за неограниченом управом и искључним располагањем. До пре десетак година дед — Милић из Каоника у Крушевачком округу, крепак старац око 100-тине година, живео је у задрузи са синовима, од којих најстаријем беше преко 70. а најмлађем око 60. година.

Наше гледиште о постојењу задруге, осем поменутих одредаба, подупире и пропис §. 517. Грађ. Зак. јер и момчад од 17. година могу бити задругари. Узме ли се противно: да пунолетни или ожењени потомци немају за живота претка никакво право на имање, на ком су рођени одрасли и своју снагу сатарили привређујући, значи липити их заштите закона у праведној ствари, и оставити на милост и немилост родитеља синове и њихово потомство. За карактеристику саме ствари, бележимо из наше јуриспруденције одлуку опште седнице Касац. суда од 4. Окт. 1895. Бр. 9914. којом је (по нашем мишљењу погрешно) утврђено: да је родитељ, као искључни господар имања у праву да изгони из куће своје пунолетне и ожењене синове, на основу §§. 121. и 150. Грађ. Законика. (Случај у Пријевору Среза Љубићког, између оца и шесторо синова од којих је најстарији рођен 1. Фебруара 1852. а најмлађи 2. Јануара 1873. године).

* * *

*Јесу ли задругари „сводци?“*¹ У породици очуха или његових потомака, пасторци могу бити само прости заједничари по мери уложеног труда или капитала, разуме се у колико је заједница доказана пуноважним уговором. И ако је допуном одредбе §. 528. Грађ. Зак. овде искључена задруга, јер недостаје један од главних елемената, на име крвно или цивилно сродство, бива, да наши судови питања овог рода расправљају и противно, и *сводцима* дају равног дела у заједничкој текозини по начелу задружне деобе по главама. Такво једно погрешно гледиште заступљено је било пресудом Апелацијеног суда од 12. Јуна 1885. Бр. 2574. али је оборено

¹ У Левчу јагодинског округа „сводци“ означају породични одношај између доведене и затечене деце о другоженству и преудаји. О међусобном одношају сводака треба прочитати мој недовршени чланак у бр. 10. „Српског правника“ 1883. године

примедбама Касацijojeног суда од 27. Августа 1885. Бр. 3009. У опште, право сводака на заједничко имање, као појав прорсте заједнице, треба мерити по доказу о времену заједнице и о материјалном учешћу задругара. Да се послужимо речју самог законодавца „то је свеопшти ортаклук без нарочитог уговора“ (законодавно решење од 22. Маја 1852. ВБр. 625. Збор. VI. 103).

ЛИЧНИ И СТВАРНИ ОДНОШАЈ ЗАДРУГАРА

Пунолество задругара такође је један од значајнијих услова за састав задруге (§. 57). У законским одредбама о задрузи, говори се о младолетнима само као о потомству пунолетних задругара (§§. 517. 518. 519 и 520), и као такви они немају у задрузи других права и користи осем права на *ириновак* и на *иринлод*. Друкче: до своје 15-те године младолетни заузимају у задрузи само место и права свог родитеља по општем законом опредељењу. Тек иза 15 те године равнају се пунолетним и ожењеним задругарима у *ириновку* и *иринлоду*. То је све.

По старом чешком праву, физичка зрелост настаје код мушкараца „*kdyz se brada spe aneb kdyz lono chlupati*“. а код женскиња „*kdyz se prsy rusie a nadimaje*“.¹ По нашем Грађанском Законику прописне године јесу мерило умне и физичке развијености човекове; по по народном схвататању, пуноправни чланови задруге не морају баш сви достићи грађанско пунолетство. Мушкарци у задрузи деле се на *млађе* и *старије*. У број старијих прелазе млађи кад дођу до година у којима се људи обично жене, ако н остану нежењени. Ово је доба различно по разним српским покрајинама. Само са овима старешина се саветује о важнијим кућевним пословима.²

Брачноет свију чланова, није искључни услов задружности ни по §. 57. ни по прописима §§. 111. и 507. Грађ. Зак. Нетачној одредби §. 510. не може се дати значење: као да пунолетна *нежењена* лица немају права збора ни договора. Сагласно са осталим одредбама треба узети: да у једној задрузи може бити ожењених и нежењених пунолетника, као што може бити и ожењених чланова који нису навршили грађанско пунолество, али право на саветовање имају обоји. То се објашњује законодавним тумачењем од 16. Маја 1845.

¹ Slov. prave v Čechach a na Morave. II. 266,

² Prav. obiđ. n Slov. 19,

ВБр. 703. (Збор Ш. 37.). по коме се на основу §. 57. Грађ. Зак. задруга састоји *из више пунолетних или ожењених глава*. Нема дакле сумње да су у нашем Грађанском Законику истоветни изрази по којима се наша задруга састоји: *а*. из пунолетних *или* ожењених (допуна §. 57. и §. 520); *б* из *пунолетних* (§. 111); и *в*. из пунолетних *и* ожењених глава (§. 510. Грађ. Законика).

У старих Грка и Шпартанаца женидба је била обавезна из религиозних и политичких узрока. Избегавање, као и касна и неприлична женидба, доводиле су јавно презрење и лишење друштвене части и породичног поштовања. У нашем народу осем варошана, нежењеност је само изузетак од редовног брачног стања. Где се деси, или је последица физичке неспособности за вршење брачних дужности, или има узрока у немару и запуштености што је за осуду у очима народа. По селима жене се обично у 17. или у 18. години. Момак иза 20-те године сматра се као *матор* (у књажевачком округу „дрт“) јер је, као што веле, „изгубио свој ред“. Прилика му је само удовица. Такав задругар својеволјно избегава мешање и договор са задругарима, врши послове по наредби старешине, и обично живи у осами код стоке. Једног таквог момка видео сам 1868. године у виноградима у Доњој Каменици књажевачког округа. Рече да му има преко 60 година; и на моју примедбу да врло добро изгледа, одговори: да се није утрудио радом ни бригом око жене и деце, но је непрестано живео у пољу код стоке „бирајући оладишта“ т. ј. одмарајући се у хладовини. Најпосле у оцени питања о праву ожењених на договор у задрузи без обзира на године, не треба сметнути с ума ни то, да је по нашем Грађ. Законику (§. 152), и по зак. о старатељству (чл. 113.) и женидба младолетника један од разлога за еманципацију испод власти старалаца, јер се *по женидби* сматра за пунолетна. То одређује његов пуноправни положај и у задрузи.¹

* * *

Старешина задруге глава је задружне куће. По смрти оца, то одликовање по избору пада на најотреснијег члана,

¹ Доказано је да је тужилац ожењен и има деце, према чему по члану 113. зак. о старатељству сматра се за пунолетна и способна за вођење спора и за самосталну управу својим имањем. *Зато као задругар има права на деобу.* (Решење Касац. суда од 7. Марта 1887 Бр. 889).

ма био најмлађи годинама. Сви га задругари поштују и слушају, нарочито ако под његовом управом почне кућа да напредује. Старешина је представник задруге, и свуда одговара за целу кућу. У Крњеву Смедеревског округа, истукло је село свог кмета Радосава Манојловића зато, што му деоница не беше добро заграђена. Кмет се одговараше на брата, али сељаци повичу „ти лези, па се после кусурај с братом“.¹ Кад старешина не рукује уредно, или му управа не пође за руком, његово место заступа други задругар опет по избору. Редак је случај, да се задругари отимљу о положај старешине, јер добро знају да она прва чаша, први и најбољи залог, прво и најбоље седиште, на које се обично радозналошћу погледа код простог света, више пута загрчи домаћа брига и кућевни терет, што пада највише на старешину. Бива и код нас, као и код Хрвата и Бугара, да сам отац кад ослаби за управу преда старешинство најотреснијем сину, што се не квари ни по његовој смрти, ако старешина одговара својим дужностима.

По Грађанском Законику старешина је само администратор задружног имања, и ништа самовољно не сме да отуђи ни да задужи. У свакој важнијој ствари, располагању у задрузи претходи „договор и сагласије свију пунолетних и ожењених мушких глава“ (§§. 111. и 510). Ограничење власти старешине датира у нашем законарству из времена пре Грађанског Законака. По циркулару од 26. Фебр. 1840. АБр. 1024. задужење задружног имања код јавних каса, бивало је само по нарочитом званичном одобрењу браће синова и синоваца.² Ова уредба има основа у обичају договарања, који је В. Караџић нагласио описавши нашу задругу после устанка. У том смислу треба разумети и оно што г. М. Милићевић вели да старешина продаје што је за продају и купује шта кући треба. Међу послове које обавља старешина без договора, долазила би дакле само ситнија текућа предузећа зарад подмирења задружних потреба.

Према утврђеном законском начелу о заједничкој својини у задрузи, и ујемченом договору у располагању задружним имањем, долази надоследно последња тачка §. 510. Грађ. Зак. која гласи: „но ако балш он (старешина) што сврши, па за годину дана од времена кад су други дознали, они не про-

¹ Општине у Србији. 21

² Речник Петровића. 363.

тивослове ни на суду ни ван суда, оно остаје стално и непо- речно, као да је с почетка свију воља била“. Неприлике лако могу да се предвиде. Задругари долазе у мучан положај да на сваком кораку контролишу рад свог старешине и ма да је противно појму задружног јединства дозвољава се старе- шини да својеволјно располаже задружним имањем. Не слажем се ни са онима, који ово законско наређење правдају потре- бом у хитним стварима кад није могуће задружном старе- шини да тражи одобрења¹. Да ће такав рад старешине одо- брити задруга, само је предпоставка, која не треба да осмели старешину на беспутан корак. Противно је вероватније. А „општим договором и сагласијем“ иде се баш на то, да се избегне сваки сукоб између задругара у управи и тековини. У осталом несугласице ових врста расправљају се на нашим судовима само на штету задружног старешине. Одлука опште седнице Касацијоног суда од 17. Јануара 1890 Бр. 4882/889 гласи: „Без одобрења свију задругара, не вреди продаја за- дружног имања на њихову штету“.

* * *

Домаћица, има такође у задрузи својих права и дужности. У инокосној кући жена стоји под влашћу мужа, са њим бо- равни, његове наредбе слуша и извршује, и према својој снази помаже му у обављању домаћих радова, у тековини а нарочито у чувању имања. Жена је искључива дужност да пазн на кућевни поредак и чистоту, да децу гаји и да их упу- ћује реду и чедности (§. 110). Тај одношај супружника, без промене је и у задрузи, но овде на свакој жени лежи брига само о личним потребама свог мужа и о гајењу и упућивању своје деце, а управа задружне куће и распоред њених по- слова, искључиво је у рукама саме домаћице. Жено је да пазн на ред и чистоту задружне куће, да упућује чељад на вршење кућевних послова, да се стара о потребама куће о јелу и одслу и т. д. Управни одношај домаћице према женама истоветан је са положајем домаћина према задругарима т. ј. *све жене треба да је слушају ма и пунолетне биле* (§. 111). Обично је домаћица жена старешине, но буде и која друга и

¹ У њиховом је реду и Д. Матић, коментариста нашег Грађанског Законик (Књ. II. 683).

од млађих жена кад то одликовање заслужи разборитошћу и вредноћом. Док је свекрва жива, по правилу домаћинство је у њеној руци.

* * *

Удова у задрузи. По смрти мужа, удова с децом остаје у задрузи на његовом делу имаовине. О повратку родитељима и на случај преудаје, као и инокосна удова, има право на издржање и на пристојну спрему о удомљењу *по постојећем обичају*.¹ Ове користи имају извора у одредбама §§. 412. 413. 414. 523. 524. и 525. Грађ. Законика. Издржање удовино у опште састоји се *у равном. делу ужитка* са законим мужевљим наследницима кад се као такви појављују његова деца родитељи, браћа и сестре; или *у половини имања*, кад су наследници даљи сродници или несродна лица (§. 414. у вези са законодавним решењем од 2. Марта 1855. ВБр. 210. Збор. VII. 37) У тој размери креће се њено право и у задрузи о деоби У сваком случају право удовина ужитка гарантовано је *прећутном* или *законом хипотеком* на целом мужевљем имању без нарочитог уписа у заложне књиге. Зато задруга или наследници покојника не могу то имање ни да задуже ни да етуђе на штету њеног права (законодавно решење од 17. Априла 1858. ВБр. 451. Збор. XI. 65).

Део мужа у задрузи, то је онај део који би покојнику припао *de facto* из заједничке имаовине, по начелима задружне деобе по главама. Другом речју то је његова искључна „сопственост“ (било *главно*, *приплођено*, *поновљено* или *стечено*), на коју сваки пуноправни задругар има права по основи §. 522. Грађ. Законика. Одредба §. 523. о праву удове *на део њеног мужа*, само је ближи опредељај правног основа њеном борављењу у задрузи на темељу §. 413. по ком пропису удове у опште имају права на издржање и удомљење из имања умрлог друга. Не значи дакле да се по смрти задругара, зарад удовичког уживљења, мора да *остави* његов део из опште задружне имаовине. Томе се противи нарочити законски услов *да удова по могућству припомаже у задрузи* (§. 523), што значи да по правилу остаје у задрузи; и законодавно

¹ То право не губи удова *ни по преудаји* у борављењу изван задружне куће кад се докаже да није опремљена из задруге (Оп. сјдница Касацкијоног суда од 2. Јан. 1890. Бр. 4829).

објашњење од 28. Јула 1849. Бр. 1147/848 по ком удова у задрузи има само право ужитка до смрти или преудаје, а не и право наслеђа коме би деоба била последица. У осталом о праву удове на фактичну државину мужевљег дела, биће речи и даље.

Осем права на повраћај мираза, као искључну својину удова у задрузи задржава и све оно, што је служило на њену личну потребу осем дечијега (§. 524). Ову повластицу на *особину*, ваља сложити са одредбом §. 509. Грађ. Зак. по којој остају искључна својина појединаца у задрузи њихове особне ствари, као: рухо, женски накит, своја простирка, преобука, сукно, рушадина, платно или постава и т. д. Према овоме о преудаји или о повратку родитељима удова носи само своју особину а не и мужевљу, која по начелу наслеђа остаје деци.

* * *

Мушка деца у задрузи. По смрти задругара његова деца остају као уживаоци његовог дела, без икакве полне разлике, и на случај деобе имају право на наслеђе по законом реду. Момчад иза 15-те године добијају раван део са осталим пунолетним и ожењеним задругарима у свему *приновку* и *приплоду*, ако су у кући били и припомагали. Задруга је мала радничка корпорација Свако у њој ради према снази и годинама на материјалном унапређењу задружне цедине, од чега треба и сам да има користи. Право на *приновак* и *приплод* као награда ове привреде, последица је законске правичности (§. 517).

* * *

Женскиње у задрузи. Поред сталног ужитка до смрти или удаје, и права на спрему и пристојно удомљење, женскиње има и право наслеђа очевине у недостатку браће, но са извесним ограничењем у непокретном имању (§§. 528. и 529. Грађ. Зак. у вези са законодавним објашњењем од 28. Нов. 1859. ВБр. 5282. Збор XII. 96.). Целокупно право њихова опстанка у задрузи са предвиђеним законим последицама, гарантовано је подобно праву удовином, прећутном или законом залогом. Ма да није нигде у закону изречно призната, даје се ова залога извести по аналогiji између одредаба §§. 115. 116. и 529. Грађ. Зак. и по законодавном решењу од 17. Априла 1858. ВБр. 451. (Збор XI. 65). Што год се може

вољом да одреди за ужитак, може да послужи и као залога по самом закону, по основима службености (§. 392). Истина је поменутиим законодавним решењем од 17. Априла 1858. расправљено само питање о начину осигурања удовице на непокретном имању мужа, али није њим искључено ни извођење: да се право ове законе залог може простирати и на непокретно имање покојника, и да оно у опште вреди и за женску децу о њиховом издржању и удомљењу.¹ Као стварно право ова прећутна залога лежи дакле на целокупном имању покојника, а под овај појам долази и она својина његова, што се обично гарантује земљеделцу благодејањем §. 471. Грађ. судског поступка.² У сваком случају траје до смрти или до удаје кћери покојникове, кад је из задруге опремљена; а у противном случају дотле док се не докаже да је ова дужност према њој извршена ма било и трећим лицима.³

* * *

Усвојење детета у задруги. Зависи од одобрења задружног старешине и осталих пуноправних задругара, као законих учесника у правима кућанским (§. 142). То ограничење, или боље рећи надзор над личним прирастом задруге, правда се важношћу последица које произлазе из чина усвојења, и великим ауторитетом ове правне заједнице, која по правилу има основа у крвном сродству. Усвојено дете ступа у ред усвајача, и на основи §§. 138. 410. 526. 527. и 528. Грађ. Зак. задобија сва права (лична уговорна или наследна) која има и која и даље задржава и према својим природним родитељима. Оно дакле ступа под родитељску власт својих усвајача, пуним правом на наслеђе њихова имања.⁴ И у старини прављено је у том неко ограничење. У уредби општине Гр-

¹ По овом правном основу кћи покојникова искључила је повериоце свог брата из новаца од продате покретности очеве (општа седница Касац. суда од 17. Марта 1880. Бр. 4349/879 године).

² Као законско правило, благодејање §. 471. Грађ. с. п. обухвата појам земљеделца у потпуном смислу са целом његовом породицом; и зато, кћи за своје издржање и удомљење искључује повериоце у наплати из свега имања (Оп. сед. Кас. суда од 27. Маја 1889. Бр. 1751).

³ Браћа ослобођена су од плаћања накнаде за издржање и удомљење сестре, пошто је доказано да је те дужности према њој извршила њена усвојиља, за живота оца (опш. сед. Кас. суда од 15. Јануара 1886. Бр. 172).

⁴ У наслеђу браће по поочиму т. ј. синова поочимових рођених после усвојења, пречи је усвојеник, него њихова рођена мати и рођене сестре. (Општа седница Касац. суда од 30. Марта 1885. Бр. 1120).

баљске од 1427. године има ова одредба: „Осудисмо, да ни један човјек не може посинити никогата ако има дјевојака, ван ако би му кћери на то пристале“.

Ако задругари не одобре усвојење, дозвола се може тражити и од суда. Ово посредовање власти у противи је појму слоге и договора, и може изазвати растур задруге. Кад задругари не одобре усвојење, усвајач треба да изађе из задруге. У противном случају задруга је у праву да га истисне из своје заједнице као упорног члана. Јер под „штетом“ коју предвиђа одредба §. 514. Грађ. Зак. као ослонац за искључење задругара, ваља разумети у најширем смислу сваку радњу појединаца, која је противна укупном задружном интересу. Ако ова аномалија и даље остане у закону, треба додати крају прописа §. 526. Грађ. Законика ове речи „или одобрењем суда“. И тада су права и обвезе задругара једнаке „били сродни, били усвојени општим сагласијем или одобрењем суда“.

Иначе и у задрузи *лична* права и способности остају засебност појединих задругара (§§. 33. 300. 392. 552. 865. и 913. Грађ. Зак.), што значи: да изумиру са личношћу, и да се не преносе на другог.

* * *

Стојсер. Задружна је имаовина својна свију задругара (§. 508). Из ове законе поставке пониче ограничење да се задружном имаовином не може располагати без одобрења свију пунолетних задругара (§. 510). Ово јединство живота и имања потиру одредбе §§. 515. и 521. Грађ. Законика, јер дозвољавају да поједини задругари могу својим деловима да располажу по својој вољи и за живота и на смрти. Умесно је примећено: да законодавац није разумео основну мисао о задрузи, или је мислио да је варварска кад је усвојно и ова два параграфа, чиме се задруга потире.¹ Иста погрешка налазила се и у ранијем закону наше браће преко у Троједној краљевини, али је исправљена одредбама §§. 5. и 12. закона од 9. Свибња 1889. године.

Равноправност пунолетних или ожењених задругара, то је најчвршћа основа наше задружне породице. Кућа се подиже

¹ *Ал. Чужич* — Предлог одсеку истор. и држав. Срп. Ученог Друштва. 23.

и обдржава слогом и договором свију. Задругари су међусобно једна породица — браћа — рођаци, и отуда њихова узајамна љубав и поштовање. Кад би воља појединаца потирала општу вољу, задруга не би могла да опстане. И само старешинство није у задрузи ни од каквог јачег замапаја.¹

УЗРОЦИ РАСПАДАЊА ЗАДРУГА.

Трагова оделитости и инокосна живота, налазимо у историји нашег народног права још у старијем добу; али деобе, као стална појава у растуру наших породица, датирају као што смо напред доказали, тек од првог нашег устанка, нарочито од појаве нашег Грађанског Законика. Њихово напредовање с дана на дан заузима толике размере, да је опстанак задружне српске куће већ у великој опасности. Није дакле никакво чудо, што се уз настојавање власти да спречи опадање задруга прописним мерама, појављују и у самој нашој књижевности разни покушаји научара, да се пронађу и објасне узроци тог растура.

На ступњу велике намножености чланова деоба је задруге нешто природно, као последица индивидуалне тежње појединих задругара за оделитишћу и самосталним животом. Она налази оправдања у самом току и развоју породичне целине, којој мора једном бити краја. Урођено је човеку, вели др. Петрановић, да буде свој, и по томе да се ослободи од породичне заједнице, од зависности домаћинове, те да сам себи кући. У природи је и то: да су породичне задруге, умноживши се прекомерно бројем чланова рађале временом несугласице међу кућанима, а кроз то давале повода ослабљењу породичног јединства, и стварању нових породица. Ово је, вели, опет стварало и цепање задружног имања, а тим по стројој доследности морало се рупити и породично јединство.

И др. Божишић наводи да је узрок деобама и неки као нагон, који тера задругаре к индивидуализму, к претераном индивидуализму што дође са запада у словенске земље. Доиста, пре неколике десетине година, Ваљевски округ беше чувен у свој Шумадији јаким задругама. Породице Пушића из Забрдице, Ристића из Грабовице, Крунића из Јасенице,

¹ „Смрт старешине или кога другог из задруге, не мења стање и одношаје задруге и смесништва имања. Све остаје опет по старом“ (§. 516.).

Илијћа из Непричаве, око године 1872. беху једине угледније представнице задружног богатства и напретка на том крају, али тешко да су и оне до данас противстале сувременој тежњи за одвајањем. Бројем људства (преко 60 у кући) и богатством негда чувена задруга *Обућине* из Бачевца код Ваљева, издељена је и сасвим је пропала. Задружна кућа Дабића из Ваљева, чувена старином још од првог устанка, подлегла је деоби 16. Октоб. 1872. Њена имаовина по површној оцени износила је преко 5000 дуката. Из тих година вреди помена и задруга Црногораца браће Максимовића — Шобајића из Ваљева, од 4 пунолетна брата и њихове чељади, поред живе матере; и задруга деветоро браће Бабића из Стублина у ваљевској Посавини, као једини пример јачег задружног стања међу насељеним Бошњацима на том крају. Из ове је задруге, један од чувенијих вођа потоњег устанка у Босни, војвода *Голуб Бабић*; а из прве нешколовани народни песник Максим Шобајић, сада чиновник у Црној Гори.

На овом месту прозборићемо коју више о другим узроцима распада наше породичне целине што се већином појављују као знаци друштвене болести, и често без оправдавног основа руше на пречац и најмлађу задругу, до јуче сложну и напредну; дакле о оним неприродним узроцима, који рушећи породично јединство, остављају за собом готово увек само непријатељство и сиротињу издељених чланова.

Узима се у науци да се на извесном ступњу друштвеног напретка уништава задруга сама по себи, као прости патријархални облик породице, неподесан више за живот и неприличан данашњем ступњу економног развитака. Економичари у томе не налазе аномалије, него природну последицу напредовања просвете и материјалног благостања, и тврде: да ће место породичних задруга наступити друге економне, које немају свога темеља у породици него у једнакости интереса и у заједничкој цели. Згодно пристају на овом месту и следеће речи М. Милићевића, најбољег познавача наших народних особина: „Васкрснути стару задругу не може данас никаква сила. А по души да кажем и не треба је васкрсавати! Него, шта ли би могло њу да замени у развитаку народног живота? Може ли се задржати само начело задруге, па ма се примена у неколико и изменила према захтевима данашњег живота? Или је боље напустити га да пропадне овако како је почело?“ Он, распад задруге у опште приписује ути-

цајима закона и новим појмовима о личном положају у друштву, и наводи да су различни узроци који у задрузи изазивљу деобу, а најчешћи је вели тај што су задругарима неправилно подељене дужности и права. Историчар Стојан Бошковић опадање задруге приписује нашем додиру са германским народима и развитку новог индустријалног и варошког живота; и сагласан је у томе са економичаром Влад. Јовановићем. Ту појаву код Црногораца, архимандрит Дучић приписује нешто тежњи за индивидуалном слободом, нешто неусталости појединих задругара, а највише народном сиромаштву и скучености имаовине где о подели рада једва може бити и говора; а кад уз то дође неродна година, онда је вели сваки задругар један другом крив, те са тако почну делити, што у неколико и жене потпомажу, држећи да ће засебно лакше и боље живети.

Млађи наши публицисте растур задруге приписују занемареном васпитању и кварежи, која се уноси у задругу кроз наше законе, развићем појма индивидуализма на штету задружне целине. Појетски доказују: да овако вештачким путем руинисана задруга оставља развалине, на којима ни до данас никаква зграда за економну равнотежу није подигнута. Данашњу инокоштину, у којој је индивидуализам удалио од себе најмоћнији основ за осигурање личности од првих потреба, они сматрају као приближну слику будућег српског пролетара; и чак предвиђају да ће се из јазбина задружних развалина једног жалосног дана у највећем триумфу појавити друштвена „Нана“.

Наше социјалисте држе да је задруга упропашћена завођењем бирократизма и солдачине на начелима која су владала у другим земљама где није било задруге. Осем тих, по њихову мњењу првих и главних узрока нашег опадања, они налазе још подоста разоравајуће материје у нашој државној организацији од ослобођења, на име у појавама које нису зависиле од нас, но су дуго долазиле од нашег потчињеног положаја према порти и страним земљама. Тврде да су код наших сељака други појмови морала а други код варошана, и отуда изводе велику опасност од безкућника. Клицу сепаратизма и грабежи код сељака они примећују у прелазу из поретка где нема личне својине у поредак где је има, и то приписују упливу модерних појмова о својини; јер сељак, оделивши се из задруге, својину целог света сматра за за-

дружну, и где-год може граби. Отуда су, веле, код нас јако распрострањене крађе стоке, дрва, хране, потрица и штета. По њиховим мњењу, ниједан сељак не ће сматрати да је то нешто рђаво, јер српски народ (сељачки) нема појма о приватној својини.

* * *

Да нотирамо и неколике посебне узроке деоба задруга, у колико су могли бити опажени нарочитим проучавањем.

Позив једне задруге данас је толико општи и многостручан да се старешина ретко може да ода искључиво по словима саме задруге. Врло често иде на општинске и среске зборове, предстаје властима на позиве, бива биран за одборника, кмета вештака у парницама, за изборног судију, поротника, народног посланика и т. д. и осем дангубљења много троши новаца. То је узрок да му браћа и задругари замерају и изјављују да је боље да се свако о себи стара, па се и деле. О овом узроку деобе, налазимо занимљивог податка у следећој причи чича Анђелка из Станишинаца у крушевачком округу, коју је прибележио син му професор Јова Миодраговић: „Па потегоше лепо те мене окметише, те ти ја две године неке по кметству и ђаволству. А Илија, старији брат привичи: „а он у првим људима, он у Жупи, он у судници, он код старешине препознат, он с пријатељима, он свуд, он се части и проводи, а ја сушим зубе код куће и свађам се са женама. Он све а ја ништа. Не ћу ја више тако, хоћу да се делим! Е онда му ја рекох: „Да Бог да Илија, ако од зла бегао на добро намерио, а ако од добра бегао на зло намерио! И онда одмах почнемо да се делимо и поделисмо се. Ја сам делио све што има на три исета, а они избирали све које воле, а мени шта остане, па опет хвала једином Богу, добро би“.

Мисли се да су жене поглавити узрок деобама задруге, али је ова поставка као правило неоснована. У том погледу против жена стоји и др Богишић. Нека послужи у обрану наше слабије половине следећа белешка, коју нотирах 1872. године из уста Ђоке Тадића трговца из Ваљева, сада већ покојног: „Пре 40 година, моја задруга у селу Торнику сокоске нахије (у Подрињу), бројала је 80 душа. Имала је 7000 оваца и преко 40 говеди. Сваке друге треће ли године довођена је у нашу кућу по која снаха. По смрти оца ста-

решинство у кући пређе на моју матер. Живот међу задругарима беше добар и сложан. Данас од тако големе задруге нема до неколико издељених домова. Узрок томе нису како се мисли наше жене, јер је њих и пре било на су задруге трајале, него је узрок у охладности пређашње љубави између задругара и у ослабелом старешинству. Пре могао је старешина да покара задругара, и пред његовим очима да истуче чељад му кад згреши на неком ништа. Данас то се не да у задрузи ни замислити... *Мора да му је сада такво време.*¹

Ове речи човека из народа о стању наших задруга некад и тада, треба добро појмити. Оне карактеришу растур наших породица као природни процес у развиту наших задружних одношаја. Подешавају се потпуно са мњењем једног нашег правника, који такође налази да је томе узрок „само време.“² *И сам држим: да је доиста први узрок деобама задруга јака измена наших породичних и друштвених одношаја у оште за ову последњу половину столећа.* Прелазна тачка на којој се находимо у нашем народном развиту као на каквој прекретици, најошаснија је, и доноси много којечега што нам поступно затире наше старе личне особине и породичне врлине. Неста старе љубави међу децом и родитељима. Чувено српско гостопримство угинуло је. Изумпре и узајамно поверење које првих времена беше добило онако леп српски израз у речи „вера.“ Без исправе или све сведока, данас нико нема вере ни у коме. Па јесу ли и томе узрок природом и законима ограничена половина човека — наше жене? Збиља — не!

У осталом, одбијајући прекор: да су жене у оште најјачи узрок растуру задружне куће, дозвољамо ређе изузетке. Пода-

¹ Претераност чича-Ђокиног броја о количини свадаба у задрузи, умеравам неодређеном цифром. О количини задружне стоке, члји број чинио ми се такође несразмеран, имам да напоменем ово. Постоје непобитни докази да је наш народ о устанцима био веома сточан. Наша велика пазовна трговина за Дубровник сада је завемарена. По историјским подацима било је у Кара-Ђорђа сопственог домазлука 3 00 оваца, 300 ком. свиња, 70 грла говеда, и 16 грла коња. По беленици П. Срећковића, у почетку овог столећа око Призрена у Броду, Рестелици и т. д. често један домаћин имађаше 5 до 10.000 оваца.

Старешинство матере Тадићеве ваља схватити тако, да је она по смрти мужа задржала у задрузи оно исто поштовање и уважање, као и за његова живота, а у неколико и више јер отада она беше представник своје деце. Иначе у животу нашег народа редак је и управо неприродан појав да старешина задруге буде жена. Њено обликовање, није дакле овде прелазило пољожај домаћице. На против законом о задрузи у Троједници (§§. 1 и 8) женскиње је оглашено за пуноправног члана задруге, учествује у кутњим договорима, и може бити старешина куће.

² Чланак Ур. Кнежевића „Друштвени живот с погледа на српску задругу и мобу“ (Лицејка III. 103).

така о томе налазимо још при крају прошлог столећа. Наш заслужни романијер Видаковић, овако описује породичну сцену деобе у својој кући: „По смрти наше матере остане нам отац са нас шесторо деце удов. Но будући стрина и тако жена нека љута и немилостива бијаше, невосхоте с нама се мучити но навали на мужа својег и одеде се од нашег оца. Начине себи дом и иселе се, а нас с оцем оставе. Жалост је ово за нашег оца била! Више би пута, седећи погледао на нас, и сузе би му на очи удариле.“ — Агна жена Анте Стојчића из Белановца у срезу лесковачком, пресудама земаљских судова осуђена је на робију, што секиром уби на спавању свекра Стојчу Стаменковића да једном дође до деобе, коју муж одбијаше поштујући родитеља (Решење Касац. Суда од 17. Нов. 1886 Бр. 3724).

Други узрок цепању задруге лежи у *осиромашавању*. Оно не долази увек са нерада задругара толико колико је последица невештог трговања, коме се одаје последњих година наш земљеделачки ред, без увиђавности и довољне спреме. По мојим белешкама од 1872 г. напредна сеоска задруга браће Крунића у Јасеници код Ваљева, имала је толико земље, да је чист принос кадар да покрије издатке и најраскошније задруге и опет да доста преостане. Познавао сам у ваљевској Тамнави Пантелију Ленитарића из Врела, који живљаше господски од имања и као сељак бројао се међу првим по имућству. Осем продаје претека разуме се да је у таквим породицама трговање нешто непотребно. Али често пута спекулативни дух изазове и задругу на поље јавног промета; и како је нарочито у већим подuzeћима добит нешто неизвесно и несигурно, прва недаћа потресе основе задруге, јер је нагони на задужење. *Ова задужења нарочито тамане наше задруге.* Последнице сваком су добро познате. У-ваљевском округу још се памте задруге Ђуковића и Пантелића из Табановића у Колубари, које негда беху веома напредне и богате, а потад њихови издељени чланови једва животаре а неки су и пропали. Овим задужењима иде на руку и слобода задругара да по закону неограничено располажу својим деловима, дакле да их могу и да задуже кад и колико хоће.

4

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

1. НЕПОБИТАН ДОКАЗ
Питер Џејмс
Београд: Лагуна, 2021.
2. НЕУПАРЕНИ
Кристен Калихан; Саманта Јанг
Београд: Лагуна, 2021.
3. НОЋНИ ШАПТАЧ
Алекс Норт
Београд: Лагуна, 2021.
4. О ЖЕНАМА И СОЛИ
Габријела Гарсија
Београд: Лагуна, 2021.
5. ОГЛЕДАЛЦЕ, ОГЛЕДАЛЦЕ
Пола Берн
Београд: Лагуна, 2021.
6. ОГЛЕДИ
Петер Хандке
Београд: Лагуна, 2021.
7. ОКО ОТОКА
Вања Булић
Београд: Лагуна, 2021.
8. ОЛУЈНИ БЕДЕМ
Дејан Стојиљковић
Београд: Лагуна, 2021.
9. ОМАМА
Слободан Владушић
Београд: Лагуна, 2021.
10. ОНО О ЧЕМУ СЕ НЕ МОЖЕ ГОВОРТИТИ
Елведин Незировић
Београд: Лагуна, 2021.
11. ОРДЕСА
Мануел Вилас
Београд: Лагуна, 2021.

12. ОСАМ ДЕТЕКТИВА
Алекс Павези
Београд: Лагуна, 2021.
13. ОШТРИЦА
Џо Аберкромби
Београд: Лагуна, 2021.
14. ОВДЕ СМО СВИ ОДРАСЛИ
Ема Страуб
Београд: Лагуна, 2021.
15. ПАНДОРИНА ПОРУКА
Хавијер Сијера
Београд: Лагуна, 2021.
16. ПЕТА ЖИЦА
Бранислав Јанковић
Београд: Лагуна, 2021.
17. ПЕТЉА
Дејан Алексић
Београд: Лагуна, 2021.
18. ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ
Драгослав Михаиловић
Београд: Лагуна, 2021.
19. ПИТАЈТЕ ФИЛОЗОФА: ОДГОВОРИ НА ВАША НАЈВАЖНИЈА,
НЕОЧЕКИВАНА И СВА ОСТАЛА ПИТАЊА
Ијан Оласов
Београд: Лагуна, 2021.
20. ПОЛА КРАЉА
Џо Аберкромби
Београд: Лагуна, 2021.
21. ПОЛА СВЕТА
Џо Аберкромби
Београд: Лагуна, 2021.
22. ПОПУТ ДАХА
Ферзан Озпетек
Београд: Лагуна, 2021.

23. ПОСЛЕ АПОКАЛИПСЕ
Срећко Хорват
Београд: Лагуна, 2021.
24. ПОСТАЊЕ
Карин Слотер
Београд: Лагуна, 2020.
25. ПОВРАТАК
Николас Спаркс
Београд: Лагуна, 2021.
26. ПРИЧИ НИКАД КРАЈА
Горица Нешовић; Јелица Грегановић
Београд: Лагуна, 2021.
27. РЕВОЛТ: У РОВОВИМА ГЛОБАЛНЕ ПОБУНЕ
Надав Ејал
Београд: Лагуна, 2021.
28. ШАЛА
Доменико Старноне
Београд: Лагуна, 2021.
29. САСТАНАК С ПЕПЕЛОМ
Жаклина Киш Јоцић
Београд: Лагуна, 2021.
30. СЕМПЕР ИДЕМ
Ђорђе Лебовић
Београд: Лагуна, 2021.
31. СЕНКЕ
Алекс Норт
Београд: Лагуна, 2021.
32. СЕСТРЕ ШАНЕЛ
Џудит Литл
Београд: Лагуна, 2021.
33. СМРТ У РУЖИЧАСТОМ
Ђорђе Бајић
Београд: Лагуна, 2021.

34. СРЕДИШЊА ПУСТИЊА
Миомир Петровић
Београд: Лагуна, 2021.
35. СТАЗА СМРТИ
Сара Бледел
Београд: Лагуна, 2021.
36. СТО ГОДИНА ЛЕНИ И МАРГО
Меријен Кронин
Београд: Лагуна, 2021.
37. СТРАЖА! СТРАЖА!
Тери Прачет
Београд: Лагуна, 2021.
38. СТРУЧЊАК ЗА ЛЈУБОМОРУ И ДРУГЕ ПРИЧЕ
Ју Несбе
Београд: Лагуна, 2021.
39. СВАКИ ДАН У ГОДИНИ: ИЗ ЖИВОТА ГЕЗИНЕ КРЕСПАЛ. 2
Уве Јонзон
Београд: Лагуна, 2021.
40. ТРКА ЗА СПАСЕЊЕ РОМАНОВА
Хелен Рапапорт
Београд: Лагуна, 2021.
41. ТУМАЧ БОЛЕСТИ: ПРИЧЕ
Џумпа Лахири
Београд: Лагуна, 2021.

ПРЕПОРУЧУЈЕМО

1. Олга Токарчук: **БИЗАРНЕ ПРИЧЕ** / Београд: Службени гласник, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/0e903c14-41e9-4280-85bb-222bcd4b0379/БИЗАРНЕ-ПРИЧЕ-.aspx>

Последње објављено дело добитнице Нобелове награде за 2018, збирка од десет приповедака, чији је заједнички именитељ фасцинација чудноватошћу која се обично доводи у везу с рубним просторима и лиминалним стањима. Као и у својим претходним књигама, Олга Токарчук нам поставља питања која нас избацују из комфора, подсећа нас на то да се свет човеку мигољи, измиче му, да све мање имамо контроле над својим постигнућима, да се у данашњим друштвима демократија неопазиве претвара у диктатуру, и да су улоге које преузимамо на себе полуге социјалних конструката. Добро познате старе хришћанске идеје износи у новом руху, а реконституисану човекову везу с природом нуди у трансхуманистичкој визији драговољног оживотињавања. Ово нису само приче о клонирању, усамљености и немогућности да схватимо себе и свој положај у утврђеним друштвеним улогама; свака прича је по једна ишчашена визура која подстиче потребу да дамо свету некакав смисао у метафизичком устројству. Типично за све књиге Токарчук: доводи у питање аксиоме зато да би померене границе отварале изненађујуће видике, и да би потреба за превазилажењем ограничења прорадила као ментална нужда. Јер уметност и постоји зато да би провоцирала оно на шта се бојимо и да помислимо.

2. Регина Шер: **БОГ СТАНУЈЕ У ВЕДИНГУ** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/eec44d48-3a00-4df5-902d-1fb22251ba05/-БОГ-СТАНУЈЕ-У-ВЕДИНГУ.aspx>

Литерарни споменик једном времену од ауторке награђеног романа *Боровица!*

У некадашњем црвеном Ведингу, сиромашном крају Берлина, у Утрехтер штрасе налази се оронула зграда. Током своје бурне историје била је уточиште

многим губитницима, изопштенима, изданима и прогоњенима који су тражили своје парче среће. Сви ликови су судбински повезани. Лео, Јеврејин који се после седамдесет година враћа из Израела у Немачку, иако то никада није желео. Његова унука Нира, заљубљена у Амира, који је у Берлину отворио ресторан брзе хране у којем продаје фалафел. Лајла, Синткиња која уопште није знала да су ту некада живели њени преци, и најзад Гертруд, која је 1944. пронашла Леа и његовог друга Манфреда у њиховом скровишту на тавану, али их није издала.

Приповедачки тон је веома упечатљив, садржајан и снажан, али никада није морализаторски, а поготово није патетичан. За читаоце без предрасуда ова књига је непроцењиви дар.

3. Ђорђе Д. Сибиновић: **ПЛАЧ МАЧКЕ БОЖИЈЕ: БАЈКА** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/a503f62e-cf29-495b-ad83-a7dbaec1268a/ПЛАЧ-МАЧКЕ-БОЖИЈЕ.aspx>

Црно није боја, већ одсуство светла. Живот није стање, већ вечито трагање. Лаж није вештина неговорења истине, већ одсуство смисла. Мрак биоскопских дворана није контраст неопходан за светле филмске слике, већ подсећање на наше личне таме. Они који мисле другачије или су наивни, или су кукавице. Колико год да је филм донео светлих слика у наше животе, толико нам је показао колико су нам таме блиске. Ово је књига о томе. О тмини која је требало да засветли на биоскопском платну, али је још јаче сијала у судбини другог човека, која је постала усуд писца и редитеља. О ожиљцима који остају када нас напусти неко драг, о оним резovima када нам није јасно да ли смо животни јунаци неке филмске роле или покушавамо да будемо филмски јунаци сопственог живота. Нема јасне границе, само нас бол подсећа да филм који је постао живот никада неће бити снимљен.

Награда „Липље” за савремено стваралаштво на Међународном сајму књиге Бањалука 2021.

4. Станислав Краков: **КРИЛА** / Београд: Службени гласник; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/3f322f92-acd2-4e2a-a770-a8ed9828952d/КРИЛА.aspx>

Крила у наслову Краковљевог романа, поред опасности и брзине, јасан су фигуративни знак катарзичног узнесења и изненадне смрти главног јунака, али и осталих јунака. Јунаци овога романа су људи осуђени на смрт. Војник код Станислава Кракова често постаје пристојан аутомат. Ово је прича о страху, радости и смрти, која се сваког часа може изненадно појавити. Крила јесу архетипски знак модерног доба. Значење им је слобода, покрет, узнесење, узлет маште, жеђ за далеким и недокучивим просторима духа, односно покушај да се превазиђе људска спутаност, тачније везаност за земљу и да се из просечности уздигне мисао слободног човека.

5. Станислав Краков: **ЦРВЕНИ ПЈЕРО И ДРУГЕ ПРОЗЕ** / Београд: Службени гласник; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/6f8117fc-e732-4861-b9ea-a1773886a31c/ЦРВЕНИ-ПЈЕРО-И-ДРУГЕ-ПРОЗЕ.aspx>

„На жалост модерне српске приповедачке уметности Краковљеве новеле *Црвени пјеро* нису објављене у раним двадесетим годинама XX века, нити је то аутор учинио за свога живота. Наравно, у поратним годинама (после 1945. па надаље) у контексту српске књижевности та манифестација је била немогућа због пишчеве биографије: у току Другог светског рата био је један од најближих сарадника генерала Милана Недића на многим осетљивим задацима. Овдашње објављивање приповедачке целине *Црвени пјеро* сасвим сигурно зрачи својом изразитом модерношћу и ова необична књижевна чињеница сведочи нам о једном авангардном пројекту који је препуштен забораву, а био је утемељен на оновременим најмодернијим тенденцијама европске прозне уметности.

Ово издање Краковљевих прича разликује се по структури књиге као целине: док су у првом издању приче поређане по хронолошком принципу композиција овог издања организована је у неколико тематских сегмената који се у неким елементима додирују. Свему су додати текстови из сегмента *...И друге прозе*”.

Гојко Тешић

6. Станислав Краков: **КРОЗ БУРУ** / Београд: Службени гласник; Универзитетска библиотека „Светозар Марковић”, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/0d9cc491-723d-4df3-af27-c6b7a54e723f/КРОЗ-БУРУ.aspx>

Романтичну и сентиментално-поучну историју о смислу и сврси хероизма и ратничког карактера, о моралној поуци у време великог расула и посрнућа који рат и опасност изазивају, Краков је поставио између одбране отаџбине и чулног уживања. И једно и друго, и борба и наслада, подстичу чула, али и једно и друго траже неки простор остварења који превазилази хоризонт узбуђења. Кроз буру зато хоће да обнови лик аутентичне љубави уместо олаке потраге за еротским задовољењем. Роман истиче смисао ратничког става у односу на позадински иморализам. Одговорност према отаџбини у рату је постављена изнад сваког личног разлога. То даје историјску димензију разлици у карактеризацији плотског и љубавног, страсти и романсе. Да нема сенке смрти и пропасти државе, прича би била сентиментална, овако је ствар обрнута: на подлози једног сентименталног подухвата види се шта значи фриволност, а шта су одговорност и част.

7. Емануел Бов: **АРМАН** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/3226698f-64ec-4c67-87a4-7fe323a8cb78/АРМАН.aspx>

„Емануел Бов је један од ретких писаца у ком не видим ни позу ни задње мисли. Њему је успело да у писању сачува ведрину невештост а да не изазове сажаљење, већ ону вишеслојну мисаону ганутост какву можемо да очекујемо само од великих писаца. Ето шта је за мене Бов: кришом велики писац.”

Бојан Савић Остојић

„Више од било кога другог, Емануел Бов има осећај за дирљиви детаљ.”

Самјуел Бекет

8. Мухарем Баздуљ: **КАО И ЈУЧЕР** / Београд: Службени гласник, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/a15c7842-4f8c-425a-a738-68eaa7914874/КАО-И-ЈУЧЕР-.aspx>

Текстови сабрани у новој књизи Мухарема Баздуља представљају још један доказ његовог публицистичког умећа. И на помне пратиоце ауторовог рада, који су барем неке од ових списа извесно имали прилику да прочитају, као и на оне друге, који су у Баздуљев опус слабије упућени, ова збирка, посматрана као целина, неће моћи да не остави утисак, понекад горак због тема које се обрађују, понекад пријатан због начина на који су те теме обрађене. Јер „као и јучер”, ничега новог нема под капом небеском, а као и сутра, све може да буде ново ако буде на нов начин посматрано.

9. Мухарем Баздуљ: **ТРАНЗИТ, КОМЕТА, ПОМРАЧЕЊЕ** / Београд: Службени гласник, 2021.

Преузето са сајта:

<http://www.slglasnik.com/гласник-препоручује/транзит-комета-помрачење>

„Четрнаест година након првог, сарајевско-загребачког издања, дванаест година иза првог српског, после превода на немачки (*Transit. Komet. Eklipse*, Seifert Verlag, Wien, 2011) и енглески (*Transit Comet Eclipse*, Dalkey Archive Press, Victoria, Texas, 2018), суптилна и лирски симболична прозна књига Мухарема Баздуља *Транзит, Комета, Помрачење* поново је пред српским читаоцима. На пола пута између новелистичког циклуса и романа, овај триптих у којем се преплићу историјска метафикција о путовању Руђера Бошковића по европском истоку, потресна и реалистична прича из савременог живота те постмодернистичка аутофикција о писању, с проласком времена потврђује се као дело трајне вредности. Баздуљ има храбрости да својим телескопом гледа даље него већина писаца.”

Џесика Секуира

„На Баздуљев интелектуални свет снажно утичу најбољи (западни) писци и филозофи, ова проза га приближава узорима који имају за циљ осветљавање европског мрака.”

Френк Ридел

„Понудивши три врло различите новеле, не повезавши их превише очигледно, но такође и не представљајући их као три засебне приче, Баздуљ је креирао интригантно и велико уметничко дело.”

Михаел Ортхофер

10. Милош Јевтић: **ПРЕПЛИТАЊА: РАЗГОВОРИ СА ЈУГОСЛОВЕНСКИМ СТВАРАОЦИМА** / Београд: Службени гласник, 2020.

Преузето са сајта:

<https://klubglasnik.com/f106efdf-6c04-4156-a7be-537ba7c04fc1/ПРЕПЛИТАЊА.aspx>

Разговори са југословенским ствараоцима: Мирослав Крлежа, Михаило Лалић, Мирко Рачки, Изет Сарајлић, Александар Флакер, Ранко Маринковић, Блаже Конески, Едо Муртић, Цирил Космач, Милан Ђурчинов, Добриша Цесарић, Војо Станић, Јаков Готовац и Драгутин Вукотић.

5

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

**ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ
ЗА ПЕРИОД НОВЕМБАР–ДЕЦЕМБАР 2022. ГОДИНЕ**

1. ДЕЦА ЗЛА
Миодраг Мајић
Београд: Вулкан издаваштво, 2019.
2. ВЕЛИКА ШЕТЊА
Љиљана Шоп
Београд: Народна књига, 1997.
3. МОЈ МУЖ
Румена Бужаровска
Београд: ВООКА, 2017.
4. ПЛИШАНИ СОЛИТЕР
Ана Вучковић
Београд: Лагуна, 2007.
5. ИЗНЕНАДИ МЕ!
Софи Кинсела
Београд: Лагуна, 2018.
6. ЦРНА КЊИГА
Лоренс Дарел
Београд: Лагуна, 2005.
7. БИСЕР КОЈИ ЈЕ РАЗБИО ШКОЉКУ
Надија Хашими
Београд: Лагуна, 2018.
8. ХОДОЧАСНИК
Јаков Фробаров
Београд: Просвета, 1968.
9. ВЕЛИКИ ЈУРИШ
Слободан Владушић
Београд: Лагуна, 2018.
10. ПРИЧЕ СА ГАЛИОЛЕ: ВЕРТИКАЛНИ ПУТОПИС
Арсеније Јовановић
Београд: Геопоетика, 2011.

Главни и одговорни уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења
(smilja.bogdanovic@uzzpro.gov.rs)

Технички уредници: Јелена Васиљевић, организатор пријема и евиденције
захтева корисника
Јелена Катана, документалиста за електронске каталоге
и библиотечку базу података

Сарадници: Смиљана Павков, документалиста система базе података
Гордан Горуновић, оператер за системе базе података
Лепосава Милановић, документалиста за израду документационог
фонда
Радмила Тубин Михајловић, организатор пријема и евиденције
захтева корисника
Дејан Станојловић, оператер припреме података

Лектор: Смиља Богдановић
Коректор: Јелена Васиљевић

Компјутерска обрада: Одељење за информационо-документационе и библиотечке
послове

Техничка подршка: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења

ШТАМПА: УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22–26